

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

**VÝTVARNÉ AKTIVITY VE ŠKOLNÍCH DRUŽINÁCH – REALITA
A MOŽNOSTI**

**ART ACTIVITIES IN AFTER SCHOOL CLUBS – POTENTIALS AND
ACTUALITY.**

Bakalářská práce

PETRA VOKOUNOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Hazuková, CSc.

Praha 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně pod vedením PaedDr. Heleny Hazukové, CSc., je tedy mým autorským dílem. Veškerou literaturu a zdroje, ze kterých jsem při jejich zpracování vycházela, uvádím v seznamu použité literatury.

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

V Berouně dne: 1. 4. 2014

.....

podpis

Poděkování:

„Ráda bych zde poděkovala vedoucí své bakalářské práce PaedDr. Heleně Hazukové, CSc. za její rady a čas, který mi věnovala při řešení dané problematiky. Dále děkuji všem svým pedagogickým kolegyním za spolupráci při realizaci výzkumné části této práce. A velké poděkování náleží mému příteli M. P. za podporu, trpělivost a věcné připomínky.“

Vokounová, P., *Výtvarné aktivity ve školních družinách – realita a možnosti.*
/Bakalářská práce/ Praha 2014 – Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra
výtvarné výchovy. 58 s.

ANOTACE:

Cílem bakalářské práce je naplnit roli vychovatele a přispět k rozvoji profesionálních kompetencí vychovatelů k vedení výtvarných aktivit žáků ve školních družinách se zaměřením na podněcování jejich zájmu o výtvarnou nefigurativní tvorbu a rozvoj jejich vizuální gramotnosti. V teoretických východiscích jsou uvedeny současné poznatky o školní družině a výchově zážitkem jako použitelným prostředkem k dosažení cílů i ve výtvarné výchově. Dále jsou přehledně uspořádány povinnosti a požadavky na profesi učitele 1. stupně ZŠ a vychovatele školní družiny. Výzkumné šetření je zaměřeno na zjištění příčiny negativního postoje žáků vůči výtvarné výchově, který se promítá i do volnočasových aktivit, a faktorů ovlivňujících výchovně vzdělávací proces. Jde o monitoring současného stavu výuky výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ, který přispěje k zefektivnění a zkvalitnění přípravy a realizace výtvarných projektů pro školní družinu, které jsou těžištěm celé bakalářské práce.

Přílohy k práci se nachází na kompaktním disku, který je součástí této práce.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Kompetence vychovatelky, výtvarné aktivity, volný čas, akční výzkum, realita školní praxe, inspirace výtvarným uměním, návrhy a realizace programů.

Vokounová, P., *Art activities in after school clubs – potentials and actuality.*
/Bachelor thesis/ Prague 2014 – Charles University, Faculty of Education, Department
of Art. 58 p.

ANNOTATION:

The aim of the Bachelor's thesis is to fulfill the role of educator and contribute to the development of professional competencies of educators to lead the creative activities of students in after-school clubs with a focus on stimulating their interest in non-figurative art creation and development their visual literacy. In the theoretical part is given current knowledge about after-school clubs and experience education as usable instrument to achieve goals in art education. Furthermore are arranged obligations and requirements of the profession of a first stage of a primary school teacher and educators of after-school clubs. This research is focused on finding the cause of students' negative attitudes toward art education, which is reflected in their leisure activities, and factors affecting educational process. It is the monitoring of the current state of art education in the first stage of a primary school which will make the preparation and implementation of art projects for after-school clubs more effective and more quality, which the thesis focuses on.

Attachments to work is on a CD that is included in this work.

KEY WORDS:

Educator's competencies, Visual Art activities, free time, field research, school practice, inspiration through visual art, design and implementation of programs.

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	10
1. ŠKOLNÍ DRUŽINA.....	10
1.1. Činnosti školní družiny.....	11
2. HRA A VÝCHOVA ZÁŽITKEM.....	12
2.1. Výchova zážitkem	14
2.2. Výtvarná výchova jako hra a zážitek.....	16
3. INSPIRACE K VÝTVARNÝM PROGRAMŮM V NEFIGURATIVNÍM UMĚNÍ.....	19
4. CÍLENÁ ZPĚTNÁ VAZBA.....	21
4.1. Zpětná vazba k výtvarnému zážitku	21
5. SOCIOPROFESNÍ UPLATNĚNÍ PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU	23
5.1. Učitel vs vychovatel	25
VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	29
6. CÍL VÝZKUMU A FORMULACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU.....	29
6.1. Charakteristika zkoumaného vzorku	30
6.2. Oblasti a výstupy	32
6.3. Závěrečné shrnutí výzkumné části práce a možná doporučení	35
NÁVRHY PROJEKTŮ	37
7. ODRAZ VÝZKUMNÝCH NÁLEZŮ V TVORBĚ VÝTVARNÝCH PROJEKTŮ.....	37
7.1. Organizace výtvarných činností ve školní družině.....	37
7.2. Charakteristika školní družiny.....	38
7.3. 1. výtvarný program: „Máme o kolečko navíc“	38

7.4.	2. výtvarný program: „Otevři si své výtvarné okénko“	42
7.5.	3. výtvarný program: „Linie, kterou Sýkora neviděl“	47
	ZÁVĚR	52
	SEZNAM LITERATURY	54
	KOPIE ZADÁNÍ PRÁCE	56
	SEZNAM PŘÍLOH NA KOMPAKTNÍM DISKU	58

ÚVOD

Volný čas a způsoby jeho trávení jsou důležitými ukazateli vyspělosti každé společnosti a také výraznými činiteli působícími na celkový rozvoj osobnosti člověka. Měla-li bych vybrat skupinu lidí, kterou způsob trávení volného času zásadně ovlivňuje, pak vyberu bezpochyby děti a mládež. Dětský program volnočasových aktivit musí být natolik atraktivní, aby jedince zaujal a zvítězil před volbou nevhodných televizních pořadů, agresivních počítačových her a bezcílného trávení volného času.

Sama pracuji jako vychovatelka školní družiny šestým rokem a skladba mé činnosti opravdu není monotónní. „*Prosím tě, dneska Milánek nestihl vyjmenovaná slova, tak to s ním dopiš.*“ „*Paní vychovatelko, pusťte Lukáše výjimečně ve 14:45h na autobus, děkuju.*“ „*Tady, já jsem si dneska přinesla toho vodníka, zahrajeme si divadlo?*“ Bohužel i moje zařízení je v područí denního režimu žáků a vzdělávacího obsahu školy. Doháním zameškané učivo, dotvářím rádobu estetickou stránku školy a žáčky přijímám a propouštím v časových intervalech v podstatě, jak se komu zamane. Musíme přece vyjít vstříc rodičům, kteří vozí svoje ratolesti do center volného času i desítky kilometrů daleko na nejrůznější zájmové kroužky. Ale proč děti utíkají za volnočasovými aktivitami jinam? Nač ty sklíčené obličejce, když ve družině vidí připravený štětec a barvy? A ihned reagují slovy: „*Ne, dnes ne, měli jsme výtvarku ve škole.*“ „*Nám se nechce nic vyrábět, půjdem si raději něco zahrát.*“ Chápu potřebu kompenzace školních neúspěchů a jednostranných zátěží, ale proč mají tak negativní vztah k tvorbě a výtvarnému umění? Odpověď na tuto otázku snad odhalí moje výzkumná studie.

Téma bakalářské práce s názvem „*Výtvarné aktivity ve školních družinách – realita a možnosti*“ jsem si vybrala proto, že bych chtěla prostřednictvím ní změnit stávající povědomí veřejnosti o náplni práce vychovatelů školních družin a s využitím výtvarně výchovných činností - konkrétně tří výtvarných programů inspirovaných nefigurativním uměním realizovaných ve školní družině poukázat na možnost, že i ve školní družině lze s dětmi plnohodnotně pracovat.

Cílem bakalářské práce je naplnit podstatu role vychovatele a vytvořit plnohodnotné edukační zázemí, ale také u dětí:

- ✘ změnit negativní zkušenosti s výtvarnou výchovou, které získaly ve vzdělávacím procesu na základní škole, v pozitivní,
- ✘ výrazně posílit motivaci k samostatnému objevování a hledání možných řešení, kooperativnímu způsobu učení formou výtvarných her a experimentů,
- ✘ kladně ovlivnit jejich postoje k výtvarnému umění,
- ✘ cílevědomě rozvíjet jejich vizuální gramotnost.

Tyto cíle jsem se snažila naplnit prostřednictvím návrhů a realizací výtvarných programů koncipovaných pro školní družinu. Při tvorbě návrhů jsem vycházela z teoretických východisek uvedených v první části práce, kde se zabývám možnostmi školní družiny, aspekty hry, výchovou zážitkem jako použitelným prostředkem k dosažení cílů i ve výtvarné výchově a rozebírám slabé a silné stránky vychovatele oproti učiteli.

V následujícím výzkumném šetření monitoruji současný stav výuky výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ i faktory ovlivňující výchovně vzdělávací proces tzn. snažím se zjistit, proč děti nemají rády výtvarnou výchovu a zda je možnou příčinou učitel.

Předpokládám, že díky výstupům získaných z této práce se mi podaří navázat plnohodnotnou spoluprací s učiteli 1. stupně základní školy.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1. ŠKOLNÍ DRUŽINA

Školní družina je nejčastějším typem zařízení určených pro volný čas dětí. Může být zřízena samostatně či při základních školách a je prioritně určena žákům prvního stupně základního vzdělávání. Jedná se o školské zařízení výchovy mimo vyučování tvořící dětem přechod mezi výukou ve školách a pobytem doma. Není tedy přímým pokračovatelem vyučování, ale samostatnou oblastí výchovně-vzdělávací činnosti řídicí se specifickými požadavky a pravidly pedagogiky volného času.

Činnost školní družiny se řídí závazným dokumentem tzv. školním vzdělávacím programem pro školní družinu (dále jen ŠVP ŠD), tak jak stanovuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Ačkoliv je družina školským subjektem, většinou zřízeným při základních školách, neřídí se vzdělávacím programem základního vzdělávání, „Školní družina nemá závazné cíle zájmového vzdělávání, ale vychází jen z obecných vzdělávacích cílů stanovených školským zákonem.“¹, nýbrž vytváří cíle vlastní, které musí navazovat na program školy. Nejsou stanoveny strategie vzdělávacího procesu ani výstupy a ukazatele hodnocení či délka vzdělávání, a to zejména z důvodů dobrovolnosti zájmového vzdělávání. Při tvorbě vlastního ŠVP ŠD je vychovatel odkázán na vlastní přesvědčení o kvalitě výchovy a vzdělávání a částečně na Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) včetně zpracovaného Školního vzdělávacího programu příslušné školy.

Já konkrétně jsem například při tvorbě ŠVP ŠD částečně vycházela ze vzdělávací oblasti ČLOVĚK A JEHO SVĚT, která je součástí RVP ZV a definuje tuto vzdělávací oblast jako: „Vzdělávání v oblasti Člověk a jeho svět rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti; utváří se tak jejich prvotní ucelený odraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami, jevy a složitějšími ději. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, všímat si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvorů

¹ HÁJEK, B.: *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, 2007, s. 14.

*a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a přemýšlet o nich. Na základě poznání sebe a svých potřeb a porozumění světu kolem sebe se žáci učí vnímat základní vztahy společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem i problémům, chápat současnost jako výsledek minulosti a východisko budoucnosti. Při osvojení poznatků a dovedností se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky, dojmy, reagovat na myšlenky, názory a podněty jiných.*² Navíc jsem přesvědčená, že tato vzdělávací oblast odpovídá věkovému složení dětí školní družiny a je schopná vhodně integrovat výtvarnou výchovu (oblast UMĚNÍ A KULTURA), nebo opačně výtvarná výchova může integrovat oblast Člověk a jeho svět (třeba za pomoci našeho výtvarného programu Otevři si své výtvarné okénko).

Nabídka programu školní družiny je do jisté míry ovlivněná představou žáků a jejich zákonných zástupců. Ovšem ne všichni vychovatelé podlehnou tlaku stát se pouhými „hlídači,“ ale snaží se naplnit obecně platný cíl výchovy ve volném čase a to: jedince naučit efektivnímu využití volného času a docenění jeho nepopiratelné hodnoty.

1.1. Činnosti školní družiny

Školní družina naplňuje svůj program pomocí činností odpočinkových, rekreačních, zájmových a přípravy na vyučování³. Z toho lze odvodit několik dalších dílčích cílů: např. naučit se odreagovat, odpočívat, rozvíjet specifické schopnosti, zájmy, kultivovat vlastní potřeby, vést k zdravému životnímu stylu. Abychom dosáhli optimálního rozvoje a naplnění těchto cílů, předpokládá se, že jedincům vytvoříme vhodné podnětné prostředí dávající prostor k seberealizaci a rozvoji divergentního myšlení.

Odpočinkové činnosti se zařazují zpravidla po obědě, ale dle potřeby jedinců i kdykoliv během dne a jejich hlavním cílem je odstranit únavu. Jedná se o klidové zájmové činnosti jako klid na lůžku, stolní a námětové hry.

Rekreační činnosti slouží ke kompenzaci jednostranných zátěží vyučování, jako aktivní odpočinek v podobě organizovaných či spontánních her.

² HÁJEK, B.: *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, 2007, s. 40.

³ viz HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol.: *Školní družina*, 2003, s. 17.

Zájmová činnost rozvíjí osobnost. Zde by měly dostat jedinci šanci k seberealizaci, jako možnou kompenzaci školních neúspěchů, ale též podpořit pohybové dovednosti a procesy poznávání. Všimáme si především vlastní aktivity jedinců, která přináší radost a zájem, a spontaneita smí překročit hranici kázně školních lavic. Nejčastějšími zájmovými činnostmi, které družina nabízí, jsou například aktivity sportovní, přírodovědné, společenskovedné, výtvarné, estetické a rukodělné.

Příprava na vyučování zahrnuje činnosti související se školními povinnostmi a může mít tyto podoby: a) v souladu s křivkou výkonnosti dítěte a předchozím souhlasem rodičů lze vypracovávat domácí úkoly; b) prostřednictvím didaktických her, vycházek, besed, pracovních činností upevňovat, ověřovat osvojené učivo ze školy.

Výše uvedené čtyři druhy činností nelze jednoznačně oddělit, jsou propojené a navzájem se doplňují, proto se ve svých navržených výtvarných programech snažím výtvarné činnosti integrovat tak, aby odpovídaly požadavkům těchto činností.

I na školní družinu platí obecně platný cíl – výchova všestranně harmonicky rozvinutého člověka. Zásadní otázkou je, jak naplnit tento cíl smysluplně a zajímavě. Nejlepším prostředkem k naplnění těchto cílů v prostředí školní družiny je dle mé zkušenosti bezpochyby hra. Hra zprostředkovává nesčetné množství zážitků a emocí, které sebou přinášejí pozitivní výsledky ve výchově a vzdělávání.

2. HRA A VÝCHOVA ZÁŽITKEM

Co přesně skrývají pojmy hra a hrát si? Zde se není možné dobrat jednoznačné odpovědi, neboť shrnout komplexně veškeré znaky hry do jedné definice vzhledem k ostatním formám lidského chování nelze. Hra provází jedince od narození a nabízí možnosti vstoupit do nekonečného množství rolí a situací (lze jí zařadit kamkoliv). Vyvozuje vztahy, je zakotvena ve skutečném nebo navozeném prostředí, stanovený cíl má částečně sama v sobě, ale hlavně je prostředkem s výchovným efektem.

Pokud nabídneme zajímavý námět hry a přiměřený úkol, není jakákoliv věková hranice účastníků zapovězená a to pomáhá společnosti k novému pohledu na hru. Už Friedrich Fröbel dodával ke hře toto: „*Hry jsou podklady celého dalšího učení, neboť člověk se v nich vyvíjí jako celek, a ukazuje tak své nejlepší vlohy, svůj vnitřní smysl.*“

*Budoucí život člověka do té doby, než z něj opět vykročí, čerpá z tohoto životního období her.*⁴

Hra je tedy činná forma vnímání a poznávání světa. Franc, Martin a Zounková uvádějí v knize Učení zážitkem a hrou přesnější a pro hru specifické znaky nebo spíše rysy hry.

- 1) Hra oplývá prvkem **PŘITAŽLIVOSTI** – musí být pro účastníky lákavá kvůli motivaci.
- 2) Má **PRAVIDLA** – všechny hry mají pravidla ať už předem dána, nebo vyplývají z průběhu.
- 3) **SPECIFIČNOST MÍSTA A ČASU** – je třeba zajistit úměrnou atmosféru podporující motivaci a bezproblémový průběh hry.
- 4) **VÝZVA** – často „nutí“ účastníky využít všech svých sil, použít postupy, které by běžně v denním režimu nepoužili.
- 5) **FYZICKÁ, PSYCHICKÁ A EMOCIONÁLNÍ BEZPEČNOST** – výzva často nutí účastníky hry vystoupit ze své komfortní zóny a podrobit se je fyzické i psychické zkoušce, nikoliv však s cílem nízkého sebehodnocení, ale naopak berme to jako snahu o seberozvoj.
- 6) **PŘIMĚŘENOST VĚKU** – je třeba si uvědomit specifické vědomosti a dovednosti potřebné ke hře a posoudit je v souvislosti s úrovní účastníků. Při hře totiž dochází k rozvoji sociálních, intelektuálních, fyzických a kreativních dovedností včetně rozvoje emocí.

Ve svých programech jsem se zaměřila zejména na: sociální dovednosti, jako je například týmová spolupráce, komunikace a empatie a z intelektuálních dovedností analytické schopnosti, logicko-strategické myšlení. Fyzické dovednosti jsou v programech řazeny jako motivační prvek a z hlediska volného času jsou kompenzačním prostředkem školních lavic. Pro nás jsou samozřejmě uchopitelné kreativní dovednosti, tím nemám na mysli šití nebo malování, ale komplexnější a dle mého názoru do života lépe přenositelné tvořivé myšlení.

⁴ PETILLON, H.: *1000 her pro školy, kroužky a volný čas: od Atomů po Život na ostrově*, 2013, s. 15.

Díky hře do níž zapojím vlastní myšlenky, mohu z paměti vyvolávat intenzivní vzpomínky, z čehož vyplývá: „*Čím silnější je „herní zkušenost“, tím silnější je dopad na účastníky.*“⁵ Právě hra je jedním z neúčinnějších prostředků vyvolávajících kladný i záporný prožitek v zážitkové pedagogice.

2.1. Výchova zážitkem

Výchova zážitkem (či učení zážitkem) je efektivní forma výchovy a vzdělávání, protože v sobě snoubí několik druhů vnímání najednou a rozvíjí tak inteligenci v maximální míře. Myslíme-li na rozvoj potenciálu, musíme vzít na vědomí i druhy inteligence. Znamý psycholog Howard Gardner uvádí osm druhů inteligence⁶:

- 1) Jazykově-verbální (schopnost osvojit si mluvu, psaný text)
- 2) Logicko-matematická (schopnost operovat s čísly)
- 3) Zvukově-hudební (schopnost vnímání a interpretace hudby)
- 4) Tělesně-pohybová (schopnost provádět náročnou tělesnou aktivitu)
- 5) Vizuelně-prostorová (schopnost vnímání a rozlišování tvarů, barev atd.)
- 6) Intrapersonální (schopnost porozumění sama sobě)
- 7) Interpersonální (schopnost vycházet s druhými lidmi)
- 8) Přírodní (schopnost považovat přírodu za rovnocenného partnera) a v současnosti uvažuje o doplnění deváté inteligence tzv. Duchovní (schopnost pokládat si životní otázky).

Z vlastní zkušenosti si dovoluji tvrdit, že výtvarně výchovné činnosti jsou jedny z mála činností, které se určitou měrou podílí na rozvoji všech výše uvedených druhů inteligence a jsou ideálním souhrnným prostředkem k jejich aktivizaci.

Zážitkové učení je základem práce dětských a mládežnických organizací a subjektů snažících se o celkový rozvoj osobnosti člověka. Zde zmíním pojednání Jana Ámose Komenského, dle kterého dochází k rozvoji důležitých zkušeností člověka jedině pomocí vlastních smyslů.

⁵ HOLCOVÁ, M., in FRANC, D., MARTIN, A., ZOUNKOVÁ, D.: *Učení zážitkem a hrou*, 2007, s. 66.

⁶ viz Člověk má 8 druhů inteligence. Jak jste na tom vy?. In: *NATIONAL GEOGRAPHIC: ČESKO* [online]. 1. 06. 2012. [cit. 2013-06-12].

Tento „druh“ pedagogického působení může být chápán jako výchova pro život s cílem vychovat samostatného jedince schopného podílet se na své budoucnosti. Výchova zážitkem rozvíjí zejména tyto klíčové schopnosti: schopnost spolupráce v týmu, zaujímání různých rolí, schopnost systémově myslet, jednat, objevovat netradiční řešení problému, úkolu, schopnost vhodně argumentovat, analyzovat, orientovat se v nesčetném množství podnětů a z nich uvědoměle vybírat, což pomáhá jedinci v nově vzniklých situacích, neboť zkušenostně se dokáže adaptovat, nehledě na rozvoj schopnosti učit se⁷.

Učení zážitkem se snaží zapojit celého člověka po stránce fyzické, psychické a emocionální včetně sociálního aspektu. Emoce jsou v tomto směru velmi důležitou součástí. Jsou motivační a zároveň konstruktivní složkou činnosti (nudím-li se, je pro mě aktivita příliš jednoduchá, naopak je-li velmi náročná, vzbuzuje pocity úzkosti a nedosažitelnosti).

Ve výchově zážitkem jde o cílené vyvolání záměrného prožitku, jeho zpracování a převedení do linie zkušenostní. „*Existuje rozdíl mezi rekreačním zážitkem a zážitkem pedagogickým, který spočívá v reflexi.*“⁸, takže transformace zážitků do zkušeností nenastane bez řádné reflexe, která má být zprostředkována formou diskuse a vhodně zvolenými cílenými otázkami. Tento „proces“ se snažím integrovat i do mých výtvarných programů s cílem vytvoření pozitivního vztahu k výtvarnému umění a zároveň tak podpořit u žáků potřeby kognitivní: „*[...]jako touha řešit problémy, zkusit si své vlastní „objevitelské“ a řešitelské síly.*“⁹.

Prožitek, můžeme chápat jako současné prožívání zažitého a pokud přetrvá do budoucnosti a my se k němu budeme opakovaně vracet (ať už v linii vzpomínek, nebo zkušeností plynoucích z předešlých asociací a zkušeností), můžeme jej označit za zážitek. Budu-li pedant, tak samozřejmě ideálem takového prožitku je stav naprostého pohlcení, vše kolem včetně vědomí já je potlačeno a prožívám pocit vyrovnanosti, automatismu, ale zároveň spontaneitu a intenzivní radost z činnosti. Takový ideální stav je označován jako Flow stav, flow prožitek či pouze flow. Pokud chci jedinci zprostředkovat tento stav, je třeba v činnosti vytvořit rovnováhu mezi zadaným úkolem a jedincovými schopnostmi

⁷ viz HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L.: *Zážitkově pedagogické učení*, 2009.

⁸ PROBSTOVÁ, K.: *Časopis ZOOM-M*, 3/2008, s. 4 (autorský překlad).

⁹ HELUS, Z.: *Psychologie: pro střední školy*, 2003, s. 45.

a dovednostmi. Ve věkově smíšených skupinách dětí, jak tomu je ve školních družinách, mi navození tohoto stavu přijde jako problém. Připravit program šitý na míru pro děti s věkovým odstupem pěti let, je skoro nemožné. Snad při sportovních aktivitách, ale ve výtvarné oblasti?

2.2. Výtvarná výchova jako hra a zážitek

Zamyslím-li se nad hrou potažmo zážitkem a svými výtvarnými programy, vzpomenu si na definici hry od Einsiedlera (1999): „*Pod pojmem dětská hra rozumíme počínání nebo řetězec událostí nebo vnímání,*

- *které vnitřně motivuje/vzniká svobodnou volbou*
- *které je silněji zaměřeno na proces hraní spíše než výsledek hry (prostředek před účelem)*
- *které je provázeno pozitivními emocemi*
- *a které se od reálných životních situací liší ve smyslu dělat jako¹⁰.*

Což odpovídá tomu, co jsem chtěla do výtvarných programů začlenit, protože: „*Kresba, grafický projev anebo jakákoliv výtvarná činnost je jedním z prvních spontánních projevů člověka. Odráží se v ní jeho aktuální psychický stav, vnitřní svět a zájmy, city, myšlenky. Vypovídá o sociálním prostředí, v kterém žijeme, o vlivech výchovy a kultury, celé jeho životní historii.*“¹¹ Výtvarná výchova je dalším způsobem objevování světa kolem nás prostřednictvím specifického jazyka. Svět se nám vydává všanc prostřednictvím prvků – barvy, tvarů, objemů, zvuků, vůní, myšlenek. Jde o členitou mozaiku se spleťtým, proměnlivým dějem, kde musíme vhodně vybírat z námětů a úkolů dle zaměření naší pozornosti¹². Vždyť co je objevování světa než zkušenost vidět, hmatat, cítit, chutnat, uvědomovat si, tedy zažít.

I ve výtvarné výchově se nachází jedna či dvě podoby výtvarné tvorby, které by odpovídaly přesnému popisu vzniku zážitku. Hovořím o explorační a hrové tvorbě, o experimentu, etudě a hře, které jsem následně využila pro své výtvarné programy.

¹⁰ EINSIEDLER in PETILLON, H.: *1000 her pro školy, kroužky a volný čas: od Atomů po Život na ostrově*, 2013, s. 15.

¹¹ PROBSTOVÁ, K.: *Časopis ZOOM-M*, 3/2008, s. 7 (autorský překlad).

¹² viz SLAVÍK, J.: *Umění zážitku, zážitek umění I*, 2001.

Výtvarný experiment jedince uvádí do situací, kdy sami objevují či ověřují výtvarné prostředky a získávají tak své vlastní zkušenosti a dovednosti. Má cvičný účel. Výrazným prvkem je „vedená samostatnost“, kdy učitel je pouze koordinátorem procesu. Ta se projevuje v řešení úkolu i samotné reflexi, kde rozněcuje diskusi o možných řešeních a jejich efektivitě. Při takovémto jasně formulovaném úkolu žák předem ví, co ověřuje, nebo co řeší a to dává jedinci pocit klidu, spokojenosti a dosažitelnosti úkolu. Takto zhodnocené zkušenosti se promítají do plnění dalších úkolů a lze tímto přístupem eliminovat starší grafické typy a fixované představy.

Výtvarná etuda je drobným cvičným přechodem z experimentu na hru. Většinou řeší jeden problém z více pohledů a využitých prostředků, takže prohlubuje získané znalosti do dovedností a to jak po technické stránce, tak po stránce schopnosti cíleného použití.

Výtvarná hra je obdobná činnost s tím rozdílem, že cíl spatřujeme v jejím průběhu. V podmínkách školy a školní družiny není činností spontánní, je připravená a to klade velké nároky na pedagoga, který je za ní zodpovědný. Protože hra se vyvíjí ve svém průběhu, nemusí se shodovat vytyčený cíl pedagoga se sledovaným cílem žáků. Je pak na pedagogovi jak využije dobrodružství a náhodu k výtvarným záměrům. Každopádně pro děti je to nenásilné odpoutání od každodenních „povinností“ k výtvarným hodnotám prostřednictvím zážitků.

Vidět, cítit a uvědomovat si můžeme i ve **výtvarné akci**, jedné z podob výtvarné tvorby, která je propojená s literárně-dramatickou složkou. Dětem je velmi blízká, neboť jim připomíná spontánní námětové hry, které jsou taktéž ohraničené časovým úsekem a místem. Pomocí výtvarné akce se dají oživit tradice školy, obřady, výtvarná díla, nebo také zahájit aktivity družinového kroužku. Výtvarná akce je záležitostí konkrétního místa a situace, proto pokud není divák účastníkem akce, do přímého kontaktu s „dílem“, které je pomíjivou záležitostí, se v podstatě nedostane. Za dílo lze také považovat i slovní nebo fotografickou dokumentaci, ale v umění akce jde především o samotný proces, nikoliv o výtvor. Umění se přesunulo z výstavních prostor do „všedního života“, protože vtahuje do akce samotného diváka, který se tak stává spoluautorem. Toto odvětví se nazývá Happening. Scénář musí být jednoduchý, a tak jsou námětem „ozvláštněné“ každodenní situace. Stejně tak jako Milan Knížák jsem se soustředila na sociální vztahy, zažitý způsob chování a emoční stránku osobního prožitku. „*Procházky, obědy, výlety, hry, slavnosti,*

*cesty tramvají, nákupy, rozhovory, sporty, módní přehlídky...atp... jen trochu jinak.*¹³ Pro mě a mou družinu nebylo obyčejné rozloučení pouhým slovem „AHOJ!“ – blíže program č. 1.

S výtvarnou akcí souvisí i **rituál**. Slovo rituál má velmi široký význam např. „naznačuje snahu o dosažení rovnováhy mezi jednotlivcem a kolektivem, teorií a praxí, objemem a akcí, které jsou jádrem jakékoliv víry. Rozdělení náboženství na víru a obřad, jak to definoval Durkheim, je totiž možné i z hlediska estetiky: Víra je tvrzení či názor a zakládá se na představách; obřady – rituály jsou determinované způsoby chování.“¹⁴ Vztah rituálu a hry můžeme pojmout z několika hledisek. Nejvhodnější vzhledem k připravovaným výtvarným projektům se mi jeví fakt, že rituál je forma hry. V uměleckém i výchovném rituálu jde o znázornění zvykovosti, ale též o poznání jinakosti inspirované přirozeným lidským chováním (jako u Happeningu). Nejde o účel či vliv rituálu, ale hlavně o jeho smysl. Smysl, který spatřuji v semknutí člověka s kulturou, s tradicí.

Ve školním prostředí a školní družině může pedagog operovat ještě s jedním výrazným zprostředkováním umění za pomoci zážitku, zvláště pokud si v oblasti umění není zcela jistý a osvobodí se od tradičních prostor. Mám na mysli **galerijní pedagogiku**. Galerie i muzea se tímto snaží otevřít širší veřejnosti a stát se opětovně prostředkem výchovně-vzdělávacího procesu. Tento trend je v popředí více než kdy jindy. Aktivní zážitek zprostředkovaný přímo ve výstavních prostorách diváka přibližuje nejen k dílu a umělci, ale i k sobě samému. Většina programů je zajišťována fundovanými odborníky, kteří nabízí jedinci aktivity zaměřené na motivy a imitace tvůrčích postupů autora děl. Pan Mgr. Patrik Pařízek – programový a kulturně výchovný pracovník (Muzeum Českého krasu v Berouně) mi poskytl kratičký rozhovor, v němž uvedl: „*Zájem o naše programy je, ale ne zdaleka takový, jaký bychom si přáli. Školy využívají naší nabídky jen jako zpestření (výuky) hlavně v období Vánoc a Velikonoc.*“ Dle mého názoru je to velká škoda, neboť sama jsem byla svědkem, pro mě motivujícího, naprosto bravurně zvládnutého přizpůsobení výstavy oděvů - **Pražské módní salony 1900—1948** (Umělecko-průmyslové muzeum), která prezentuje vzestup a úpadek pražských módních salonů tohoto období,

¹³ KNÍŽÁK, M., in BLÁHA, J., SLAVÍK, J.: *Průvodce výtvarným uměním V*, 1997, s. 51.

¹⁴ BABIRÁDOVÁ, H.: *Rituál, umění a výchova*, s. 117.

potřebám žáků první třídy a to jejich učitelkou, kdy využila nabídky muzea v podobě pracovního sešitu k výstavě a činnostních koutků, které doplnila o vlastní hádanky a činnostní materiály, tak aby i relativně malým dětem zážitkově představila muzeum a vyčlenila z výstavy dětem uživatelné informace. Její pojetí zprostředkování mě natolik nadchlo, že jsem se tím inspirovala do svého výtvarného programu.

Bohužel co jedinec, to individuální názor na to co je výtvarný zážitek. Může se dost dobře stát, že ve stejné situaci budou jedinci vykazovat zcela odlišné zážitky. To co jedni považují za umělecký zážitek, jiní považují za situaci zcela jiného druhu (tak jako se tomu stávalo u projevů avantgard začátku 20. století). „Z toho vyplývá, že zážitek prohlásíme za umělecký, pokud jeho příznačnou součástí, podle které zážitek rozlišujeme a posuzujeme, pokládáme za umělecký výraz.“¹⁵ Tento názor je velice relativní. Uměleckým výrazem může být vlastně cokoli, co je schopen jedinec i společnost přijmout a kulturně zhodnotit. Tak dalece činnost školních družin nesahá, a tak se obrátím do reálnějších možností nazývaných před-umělecký zážitek.

Jedná se o navozené všední situace, ze kterých se snažíme vytěžit umělecký potenciál v podobě uměleckého zážitku, anebo těžíme z obyčejných zážitků v podobě uměleckého výrazu. Já jsem pro zážitky a výtvarné programy našla inspiraci v nefigurativním umění.

3. INSPIRACE K VÝTVARNÝM PROGRAMŮM V NEFIGURATIVNÍM UMĚNÍ

Známý historik umění Wilhelm Worringer tvrdil, že: „*abstrakce je jedním z prvotních lidských pocitů, vyvěrajících z jeho nejistoty a pocitu z neznáma.*“¹⁶. Možná je můj záměr neobvyklý, předkládat nefigurativní umění dětem ve věku 6 až 11let, neboť z pohledů psychologů, nejsou děti dostatečně vyzrálé, ale z mého pohledu jsou body, linie, kruhy (v našem případě kolečka) pro děti přirozeným výrazovým prostředkem již od nejtělejšího věku, což jim poskytuje pocit jistoty ve výtvarném projevu.

¹⁵ SLAVÍK, J.: *Umění zážitku, zážitek v umění II*, 2004, s. 155.

¹⁶ TŘEŠTÍK, M.: *Umění vnímat umění: guerilla writing about art*, 2011, s. 66.

Jak vypadají hodiny výtvarné výchovy na základní škole, blíže popisují ve výzkumné části, ale jestliže mám změnit negativní postoj dětí k výtvarné výchově, je třeba dle mého názoru se obrátit úplně na začátek k vizuálně obrazným prostředkům a hravou, zkoumající tvorbou postupně nabalovat odbornou terminologii, objevovat funkce výtvarných elementů, osvojovat si techniky a instrumenty, učit se vidět, komunikovat, tedy žít.

Při návrhu a realizaci výtvarných programů jsem se inspirovala výtvarnou akcí a několika autory nefigurativního umění: Robertem Delaunayem, Jeanem Dubuffetem, Alešem Veselým, Zdeňkem Sýkorou.

Nefigurativní umění v literatuře uváděné také jako nezobrazující, nepředmětné, někdy též abstraktní umění. Širší veřejnost má problém s doceněním abstraktního umění a to díky tomu, že tato díla jsou hůře uchopitelná a pochopitelná a poučený divák je zde třeba víc než kdy jindy, proto jsem hledala charakteristiky nefigurativní tvorby zformulované pro běžného diváka.

Michael Třeštík uvádí: „*Obrazy (nefigurativního umění) také často znázorňují ideje nebo pojmy, které jsou samy svou podstatou abstraktní. [...] Abstraktní malba nezátížená obrazy banálních předmětů, jim (umělcům) prý umožnila větší „čistotu“ v zachycování, vyjadřování nebo sdělování různých abstraktních a mystických pocitů a pravd.*“¹⁷ Ve výkladových slovnících se dozvídám cosi o tachismu, lyrické abstrakci, informelu atd., ale „zlidštěnou“ formou řečeno - u nefigurativního umění rozlišujeme dvě základní linie.

První typ zobrazuje nějaký objekt a má tedy fyzickou předlohu v realitě, což nechává dostatek prostoru pro „domýšlení“ toho co vlastně divák vidí. Druhý typ abstraktního umění, někdy též označován jako „čistá abstrakce“, nezobrazuje žádnou realitu, ale jde o barvy, tvary, linie a formace, které na nás mají působit a mají ponechat hluboký zážitek. Nepředstavujme si ale pouze kresebný či malebný proces, do této oblasti můžeme zařadit například umění akce nebo kinetické umění (kinetické konstrukce).

(Ne)všední zážitky lze považovat za umělecké, záleží, jak zážitek v reflexi zhodnotíme.

¹⁷ TŘEŠTÍK, M.: *Umění vnímat umění: guerilla writing about art*, 2011, s. 57 – 58.

4. CÍLENÁ ZPĚTNÁ VAZBA

Zmiňovala jsem, že ve výchově zážitkem je reflexe velmi důležitá, protože umožňuje jedinci převést prožitek do zkušeností, ze kterých následně těží po zbytek života. „Zpětná vazba v širším slova smyslu je nástroj umožňující učit se ze svých chyb a opakovat úspěchy.“¹⁸ Je specifickým druhem komunikace umožňující jedincův vývoj. Cílená zpětná vazba má několik možných podob s drobnými odlišnostmi vyplývající z cílů a míst kde je užiji.

Charakteristiky cílené zpětné vazby (CZV)¹⁹

CZV by měla umožnit	CZV být nesmí
<ul style="list-style-type: none">• sdílení pocitů a zážitků (sharing)• zacílení pozornosti určitým směrem• uskutečnění reflexe a sebereflexe• zachycení hlavních momentů a jejich slovní pojmenování• uchování zkušeností, emocí i dojmů, a jejich přenesení do budoucna• zmapování v různorodosti řešení problémů• plánování vývoje jedince na základě prožití individuálních zkušeností• zviditelnění latentních (dlouhotrvajících) problémů bez ambice je vyřešit	<ul style="list-style-type: none">• přednáškou na jakémkoliv téma• stereotypním zážitkem• diskusí instruktorů mezi sebou• mělkým rozbořem kvalit předchozí aktivity (anketa „líbilo – nelíbilo“)• hodnocení technického provedení předchozí aktivity nebo přímo CZV• diskusí vynucující jediné schéma či model vysvětlení určitého jevu nebo chování• individuální psychoterapií

4.1. Zpětná vazba k výtvarnému zážitku

V rámci reflexe a vytěžení maxima z výtvarného zážitku se mi jeví jako vhodná Slavíkova metoda vyčleněného komunikovaného hodnocení a reflektivní dialog. Hodnocení má sloužit jako prostředek k poznání či sebepoznání.

Slavíkova metoda vyčleněného komunikovaného hodnocení není založena na principu vyčlenění hodnocení jako učitelova výhradního práva, naopak, je součástí činnosti a vyžaduje jedincovu aktivitu. Reflektuje tak žákovy zkušenosti, podněcuje hledání výtvarného problému a hodnotící diskusí. Jen zdůrazním, že všemu je třeba se učit, taktéž

¹⁸ REITMAYEROVÁ, E., BROUMOVÁ, V.: *Cílená zpětná vazba*, 2007, s. 10.

¹⁹ viz tamtéž, s. 14.

je tomu i u autonomního hodnocení. Zprvu je komunikačním partnerem učitel, ale postupně spolupráci posouváme na žáky. Učitel vede žáky promyšleně i přes jejich chyby. „*Nejdůležitějším východiskem pro autonomní hodnocení je poznání, že chyba ve škole není „zlem“, které je třeba vymýtit, ale především příležitostí k lepšímu porozumění učivu. Objev chyby nesmí vyvolat úzkost ze sociálních důsledků blokující myšlení, ale naopak vědomí rozporu, napětí, vedoucí k aktivitě kognitivní (vlastní myšlení) nebo sociokognitivní, tj. komunikaci mezi žáky navzájem nebo mezi učitelem.*“²⁰

Reflektivní dialog následuje po zážitku. Jde o zpětný pohled na vlastní aktivitu, záměry, postoje a zároveň se naskytá možnost srovnání zážitků s ostatními jedinci. Má ale jednu podmínku a to požadavek citlivého vedení, neboť nesmí narušit jedinci dojem ze zážitku. „*Reflektivní dialog není hodnocením formy tvůrčích projevů, alespoň ne především, ale je spíše ventilací zážitků, vyjádřením pocitů neobvyklosti, příležitostí k novým objevům, podnětem ke shození břemene nepostradatelného utajování.*“²¹ Obrací se tedy k zažitému a hledá v něm poznání.

Umělecký zážitek musíme brát komplexně a zvláště v jeho reflexi. Není vhodné soustředit se jen na emoční stránku (bohužel toto je první a někdy i poslední cíl činnosti v hodinách Vv na naší ZŠ), to by mohlo vest k nesprávnému pochopení zážitku. Emoce sice jdou ruku v ruce se zážitkovými aktivitami, ale dle vyjádření Raymonda Ruyera „*ve skutečnosti je...tato emoce především emoci nad nějakým objevem.*“²². Slavík uvádí, že krom prožitkové složky, má výtvarný zážitek ještě další tři složky, které se na výtvarném zážitku spolupodílejí a na které je třeba brát zřetel nejen při reflexi. Je to složka významová, konstruktivní a empatická.²³

Závěrem je třeba říci: „*[...]že ve škole nejsme proto, abychom rozhodovali, kdo vidí umělecky a kdo používá kýchovitých klišé, protože to je opět jen také naše osobní měřítko. Naši možnosti je nabízet každému k jím zastávanému další, alternativní řešení - ze zásobnice nekonečných dobrodružství a nepřerušované řady objevů, k nimž výtvarné umění ve své historii stále postupuje, mezi nimi i taková, na která jako tvůrci - učitelé, podníceni*

²⁰ SLAVÍK, J.: *Hodnocení v současné škole: východiska a nové metody pro praxi*, 1999, s. 137.

²¹ SLAVÍK, J.: *Od výrazu k dialogu ve výchově: artefiletika*, 1997, s. 108.

²² RUYER, R., in SLAVÍK, J.: *Umění zážitku, zážitek v umění I*, 2001, s. 255.

²³ viz SLAVÍK, J.: *Umění zážitku, zážitek v umění I*, 2001.

tvorbou svých žáků, aktuálně přijdeme.“²⁴ Samozřejmě toto snažení by nemělo zůstat pouze jednostrannou záležitostí neboť: „Pro přípravu uměleckého zážitku má svůj význam osvojený názor na umění a postoj k němu. Považuje-li člověk umění za něco zbytečného a nepotřebného, těžko z něj pak vyvolá intenzivní prožitek.“²⁵

A to mě právě čeká, prolomit ledy mezi žáky 1. stupně ZŠ a výtvarným uměním, i když to je jen jeden z (ne)lehkých úkolů vychovatele školní družiny.

5. SOCIOPROFESNÍ UPLATNĚNÍ PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU

Pedagog volného času stojí před mnohostranným úkolem, musí být schopen vhodně výchovně působit a pomáhat s plnohodnotným využitím volného času u všech věkových, sociálních, národnostních a náboženských, profesních vrstev a skupin. Krom jiného, jeho socioprofesionální uplatnění je velmi široké. Zredukuju-li tyto oblasti pouze pro pedagoga volného času - vychovatele ve školní družině, vystupuje v roli:

- ✘ **diagnostika** – pokud ovládá metodologické postupy a nástroje diagnostikování, může je vhodně využít s ohledem na zájmové činnosti, v různých aktivitách a zkoumat tak zájmy, potřeby i aktuální úroveň a možnosti inteligence, emoční stránky a vůle
- ✘ **animátora** – podněcováním osobnostního rozvoje jedince a to komplexně v rovině kognitivní, volní, emocionální, sensorické, motorické, imaginativní, fantazijní a kreativní, přispívá k osvojení mravních hodnot, zájmu o seberealizaci a schopnost introspekce
- ✘ **satisfaktora** (lat. satisfacere – učinit za dost) – Formou her se snaží: „*Provokovat příjemné pocity a citové prožívání a uspokojení vyvěrající z interiorizovaných a z úspěšně realizovaných potřeb a zájmů svěřence.*“²⁶

²⁴ VANČÁT, J., Reflexe proměny výtvarného umění v koncepci oblasti Umění a kultura. In: *METODICKÝ PORTÁL: INSPIRACE A ZKUŠENOSTI UČITELŮ* [online]. 14. 08. 2006. [cit. 2013-11-12]

²⁵ KULKA, J.: *Psychologie umění*, 2008, s. 373.

²⁶ SPOUSTA, V., *Kapitoly z pedagogiky volného času*, 1996, s. 8.

- ✘ **koordinátora** – zodpovídá za funkčnost projektů, programů a strukturu aktivit. Musí zvládnout projekci i organizaci a vše směřovat směrem k vychovávaným s ohledem na okolní subjekty
- ✘ **konzultanta** – poskytuje rady ohledně správného využití volného času, kultivace osobnosti. Jak výchovně využít vrozené dispozice, potlačit nežádoucí návyky či jak navázat kontakt s vrstevníky
- ✘ **organizátora a poradce** – ve specifických zájmových aktivitách (výtvarné, literární), kdy poskytuje jedinci možnosti ověřit vlastní vědomosti a schopnosti a předloží možnosti jejich rozšíření
- ✘ **administrátora** – bližší určení role vychází z charakteru vykonávaných činností
- ✘ **dramaturga** – v oblasti vhodného využití volného času. Čili vymýšlí, sestavuje program, kooperuje se svými svěřenci, reguluje, skrytě řídí veškeré dění
- ✘ **reedukátora** – velmi nelehká role a specifická požadavky na vychovatele. Vychovatel má možnost ovlivnit a někdy i neutralizovat prvky nekultivovanosti, agresivity a vulgárnosti vhodnou strategií. Zde je nutno kooperovat s pedagogicko - psychologickými poradnami či přímo se specializovaným sociálními pracovníky
- ✘ **katalyzátora** – při všech volnočasových aktivitách vede a usměrňuje průběh, ale vždy tak, že si účastníci akce neuvědomí jeho vedení a podněcují tak vlastní iniciativu
- ✘ **vědeckého pracovníka** – měl by se podílet na koncepci a tvorbě vhodných programů pro volnočasová zařízení, nejlépe jako spolupracovník výzkumného týmu, popřípadě jim alespoň poskytnout věrohodná data

O skutečnosti, že vychovatelé nejsou pouhými „hlídači“ pro vyplnění prázdného odpoledne dětí, svědčí i nemalé nároky na vykonávání této profese. Za prvé je to požadavek odpovídajícího vzdělání, které si s ničím nezadá s učitelskou profesí; za druhé jsou to osobnostní charakteristiky vychovatele, kde jsou žádané: např. iniciativnost, zvládání náročných situací, smysl pro hru a humor, tvořivost a dobrý vztah k dětem. Zatím co učitelská profese si v žebříčku popularity stojí v „top ten“, zeptáte-li se rodičů na místo vychovatele, sociální uznání významu vychovatele klesá. Vychovatel je (dle jejich

vyjádření) něco podřadného a tuto práci může vykonávat každý. Opak je pravdou. V některých oblastech má vychovatel mnohem náročnější podmínky pro výchovu a vzdělání než sám učitel a záleží jen na osobnosti jedince a jeho drivu, jak dalece odlišnosti mimoškolního vzdělávání transponuje do kladů a výhod. Zpracovala jsem přehlednou tabulku základních odlišností vychovatele školní družiny a učitele prvního stupně ZŠ, který je vychovateli nejbliže.

5.1. Učitel vs vychovatel

	učitel	vychovatel
Povinnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Odborně vede hodiny, dodržuje učební plány. • Reflektuje vlastní činnosti. • Dodržuje služby, dohledy nad žáky ve škole. • Vede předepsanou dokumentaci, poctivě se připravuje na vyučování. • Pečuje o kabinety (sbírky, knihovnu). • Účastní se porad svolaných ředitelem školy, třídních schůzek a konzultačních hodin. • Opravuje písemné a grafické práce žáků, které hodnotí. • Informuje žáky a jejich zákonné zástupce o výsledcích jejich vzdělávání. • Nadále se vzdělává (školení, kurzy), sleduje aktuální pedagogické dění, literaturu. • Zvládá situace po pedagogické i psychologické stránce. • Vytváří edukační klimatu třídy i školy. • Spolupracuje s ostatními pedagogickými pracovníky a výchovným poradcem. • BOZP • Zachovává mlčenlivost o skutečnostech týkajících se osobních údajů žáků. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odborně vede výchovnou činnost ve svém oddělení, zodpovídá za plnění výchovných úkolů. • Sleduje přehled suplování a úkoly dané vedením školy. Vykonává dohledy nad žáky dle pokynů ředitele školy. • Vede předepsanou dokumentaci, poctivě se připravuje na přímou výchovnou činnost. • Odpovídá za pořádek a estetický vzhled oddělení školní družiny. • Účastní se porad svolaných ředitelem školy, umožňuje-li to provoz školní družiny. • Sleduje interpersonální vztahy v oddělení – vyhodnocuje a navrhuje změny. Věnuje se problematice návykových látek a individuální péči. • Nadále se vzdělává (školení kurzy), sleduje aktuální právní předpisy a normy. • Zvládá situace po pedagogické i psychologické stránce. • Vytváří dětem harmonické prostředí a podporuje rozvoj jejich potenciálu. • Spolupracuje s ostatními pedagogickými pracovníky a výchovným poradcem. • BOZP • Zachovává mlčenlivost o skutečnostech týkajících se osobních údajů žáků.

	učitel	vychovatel
Vzdělání	Studium v akreditovaném magisterském programu.	Středoškolské vzdělání zaměřené na přípravu vychovatelů až vysokoškolské vzdělání v akreditovaném studijním programu.
Ohodnocení/ platová třída	11 – 13	8 – 9
Odučené hodiny týdně (plný úvazek)	21 – 22hod.	28 -30 hod.
Kč za odučenou hodinu (nejnižší platová třída bez praxe)	cca 242 – 231,- Kč/hod.	cca 134 – 125,- Kč/hod.
Obsah, metody a prostředky vzdělávání	Určen RVP ZV a ŠVP ZV, odvozeny od učiva.	Není určen žádnými dokumenty jen rámcově. Vychovatel si tedy musí stanovit vlastní priority a cíle, metody, prostředky k jejich dosahování.
Plán vzdělávání	Vychází z vytvořeného ŠVP školy.	Při vytváření vzdělávacího plánu bere v potaz potřeby a zájmy dětí, ty se na svém „vzdělání“ aktivně podílí.
Náplň hodin	Povinná, náplň jednotná pro všechny ve třídě.	Dobrovolná, nabídka různých činností – dobrovolný výběr. O požadavcích na výchovu se diskutuje, děti se aktivně zapojují.
Motivace dětí k činnosti	Většinou prostřednictvím incentív v podobě známkování nebo jednoduchých průvodních aktivit.	Musí směřovat do vnitřní motivace až na samé potřeby (kognitivní, sociální, výkonové). Ideální podobou motivace je užití vnějších pohnutek k aktivizaci a realizaci potřeby vnitřní.
Vztah k dětem, zaujmutí role, autorita	Formální vztah v roli učitele, vedoucí post. Možnost identifikace s věkem dětí klesá. Autorita je daná, často vynucená testy, známkováním a poznámkami.	Vychovatel má být z pohledu dětí zajímavým, z pohledu společnosti pozitivním vzorem k napodobování. Pokud dojde k vnitřní identifikaci s osobností vychovatele, výrazně to prospívá autoritě, která je přirozenou, děti si musíte získat. To částečně ovlivňuje i méně formální vztah. Ve vztahu k vychovávanému zaujímá rozmanité role např. přítele, kamaráda, instruktora i učitele.
Příprava na výchovně vzdělávací činnost	Většinou z hodiny na hodinu, tedy denní příprava odvozená od předchozí přípravy. Až na výjimky vše předem organizačně i obsahově naplánované.	Ve školní družině převažují vzdělávací formy skupinové, které jsou mnohem náročnější na přípravu díky různorodosti aktivit a principu dobrovolnosti. Příprava na jeden den znamená několik příprav pro každou aktivitu a to bez nutnosti návaznosti. Je třeba dynamického vychovatele, který umí zareagovat na aktuální stav věci jako je změna prostředí, nebo psychický, fyzický stav dětí a tvořit tzv. za pochodu.

	učitel	vychovatel
Žáci	Třída dětí skoro stejné věkové kategorie.	Oddělení dětí různé věkové kategorie (6 – 11 let).
Hodnocení výsledku činnosti	Sebehodnocení učitele, kvalitu výuky posuzuje ředitel v hospitační činnosti, výsledky testování a také známkování žáků. Výsledky svého pedagogického úsilí vidí poměrně rychle.	Díky nestanovení obsahu vzdělávání není ani závazné hodnocení jedinců či autoevaluace oddělení (tříd). Přesto má svůj význam zvláště u korekcí a následných inovací výchovného působení ovšem je dobrovolná. Výsledky výchovného působení (např. vstřípení žádoicích hodnot) se často dostaví po dlouhé době a vychovatel se o nich ani nemusí dozvědět.
Prostředí	Třída, odborné učebny. Snaha o klidné prostředí odvíjející se od výkonnosti křivky dětí (střídání aktivit a tým i učeben).	Třída, herna, hřiště, odborné učebny. Družina je poměrně hlučným prostředím, vyžaduje značnou dávku psychické odolnosti.
Osobnostní charakteristiky	<p>Pedagogická praxe (a koneckonců i teorie) poukazuje na nutnou kvalitu pedagogovi osobnosti²⁷. Pro tuto kategorii je nutno sloučit učitele i vychovatele neboť požadavky na charakter osobnosti jsou neměnné a v souhrnu je zastupují tyto charakteristiky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zásadový morální postoj • pedagogický optimismus • pedagogický takt • pedagogický klid, nadhled, trpělivost • odolnost vůči frustraci • pedagogické zaujetí • tvořivost • hluboký přístup k žákům, prosociální zaměření • altruismus • odpovědnost • spravedlnost • schopnost sebereflexe <p>Samozřejmě základní kvality, které charakterizují pedagogovu osobnost, jsou:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hodnotová orientace • vzdělání všeobecné i odborné • pedagogická erudice • osobnostní rysy a charakter 	

²⁷ viz Pedagog - požadavky, kompetence. In: *IS.MUNI.CZ* [online]. [cit. 2014-02-16].

V tabulce je uspořádán pouze výčet základních, z mého pohledu nejvíce viditelných povinností a požadavků na profesi učitele 1. stupně ZŠ a vychovatele školní družiny. *„Souhrnně lze říci: učitelská profese je velice složitá, plná náročných, ambivalentních a dilematických situací. Přitom ji právě z toho hlediska dost neznáme, a pak ani nejsme schopni ukázat, v čem všem její náročnost leží. Sebevědomí učitelů a prestiž jejich profese však poroste tehdy, když dokážeme podloženě upozorňovat na nemožnost zvládat její obtíže a dilemata bez hlubšího poznání, výzkumu i důkladné přípravy.“*²⁸ Toliko o učitelích, ale co vychovatel, jak stoupne jeho prestiž? Podklady z mezinárodních standardů poukazují na to, že vychovatel je pedagogický pracovník a jako takový je i učitelem, bohužel u nás jsou tyto dvě kategorie přísně odlišeny. Osobně si myslím, že vychovatel svým vzděláním, pozicí, kompetencemi či působením se učitelům zcela vyrovná a možná je v lecčem předčí a o tomto tvrzení bych ráda přesvědčila i své okolí.

Za pomoci výtvarně výchovných aktivit zrealizovaných ve školní družině chci naplnit nejen podstatu role vychovatele, ale i vytvořit plnohodnotné edukační zázemí. Aby vše směřovalo ke zdárnému konci, potřebuji nejprve zjistit učitelův pohled na vyučování výtvarné výchovy a porovnat je s nastudovanými poznatky. Provedla jsem tedy monitoring současného stavu problematiky výtvarné výchovy na 1. stupni v základní škole, pod kterou spadá i školní družina, ve které pracuji.

²⁸ ŠTĚCH, S.: Profese učitele, In: *MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ FAKULTA: UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE* [online], [cit. 2013-06-12], s. 7.

VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Název studie: Faktory ovlivňující výchovně-vzdělávací proces v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ

Stručná teze: Při přípravě výtvarných programů pro školní družinu jsem využila nejen dostupnou literaturu, ale i vědomosti, dovednosti a návyky dětí tak, aby se dalo plynule navázat na výchovně vzdělávací proces z hodin výtvarné výchovy ve škole. Obrátila jsem se proto na pedagogy 1. stupně naší základní školy učící výtvarnou výchovu s žádostí o pomoc. Předmětem mého zkoumání se tedy staly jejich hodiny výtvarné výchovy a vše co je ovlivňuje.

6. CÍL VÝZKUMU A FORMULACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Cílem výzkumu je přispět k zefektivnění a zkvalitnění přípravy a realizace výtvarných projektů pro školní družinu.

Dílčí cíle: Prozkoumat stav současné výuky výtvarné výchovy na 1. stupni naší ZŠ. Předložit návrh na účinná opatření ke zlepšení daného stavu. Podpořit záměr o vytvoření edukačního prostředí ve školní družině.

Východisko pro volby výzkumného problému: V rámci zkoumání faktorů ovlivňujících výchovně-vzdělávací proces v hodinách výtvarné výchovy se snažím přijít na příčiny negativního postoje žáků vůči hodinám výtvarné výchovy, a zda je možnou příčinou učitel. Pokládám za nezbytné zjištění obsahů a cílů výuky, omezujících faktorů a možných příležitostí. Dále jak se promítá role pedagoga a výtvarného umění do hodin a to nejen ve smyslu Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV), školního vzdělávacího programu (dále jen ŠVP ZV), tematického plánu učiva (dále jen TPU) konkrétních tříd, ale i po praktické stránce výuky a evaluace.

Výzkumné otázky – výzkumný problém formulovaný jako otázky:

1) Jaké faktory ovlivňují výchovně vzdělávací proces v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ.

2) Jak ovlivňuje profil pedagoga jeho vztah k hodině výtvarné výchovy, jejímu obsahu a cíli.

Metody výzkumu: Z hlediska výzkumného problému jde o deskriptivní výzkum v podobě průzkumu, podle cílů, metod a způsobu realizace se jedná o akční výzkum s prvky kvalitativního výzkumu.

Doposud bylo použito těchto výzkumných metod:

- ✘ polo-strukturovaného rozhovoru (hlavní metoda sběru dat)²⁹
- ✘ analýza pedagogických dokumentů (Tematické plány učiva tříd a ŠVP ZV)
- ✘ pozorování – uskutečněno formou hospitací a terénních zápisů

6.1. Charakteristika zkoumaného vzorku

Oslovila jsem pět kolegyně, které mají v kompetenci výuku výtvarné výchovy na 1. stupni naší základní školy, a také jsem požádala paní ředitelku o vyjádření, jak jsou zkoumané jevy vnímané z postu vedení školy.

JARKA – třídní učitelka 1. třídy, délka praxe 8 let, aprobovaná učitelka pro 1. stupeň základní školy se specializací Tělesná výchova.

ŠÁRKA – třídní učitelka 2. třídy, délka praxe 4 roky, aprobovaná učitelka Matematiky a Zeměpisu pro střední školy.

IVA – třídní učitelka 3. třídy, délka praxe 25 let, aprobovaná učitelka 1. stupně základní školy se specializací Hudební výchova.

MÍŠA – třídní učitelka 4. třídy, délka praxe 7 let, aprobovaná učitelka 1. stupně základních škol se specializací Výtvarná výchova.

BÁRA – třídní učitelka 5. třídy, délka praxe 1 rok, aprobovaná učitelka 1. stupně základních škol se specializací Anglický jazyk.

IVANA – ředitelka školy, délka praxe 29 let z toho 13 let na pozici ředitelka školy, aprobace Německý jazyk, Hudební výchova.

²⁹ viz příloha č. 3.

Ředitelka základní školy, kde jsem výzkum prováděla, byla předem seznámena s podmínkami výzkumného šetření a svůj souhlas písemně potvrdila,³⁰ stejně tak učitelky byly podrobně seznámeny s podmínkami účasti na výzkumu a svůj souhlas písemně potvrdily.³¹

Podmínky a problémy realizace výzkumu: Vzhledem k povaze problému a k malému vzorku zkoumaných pedagogů, jsem se rozhodla pro kvalitativní přístup případové studie. Jako nejvhodnější se mi jeví Stakeova kolektivní případová studie. „*Zpráva o případové studii má být průsečíkem tří kvalit: a) přínosné vědeckosti; b) investigativního žurnalismu a c) estetického působení.*“³² Nejlépe umožňuje porozumění komplexnosti případu. Ačkoliv jsem si vědoma všech úskalí interpretace získaných dat, obávám se, že jsem se zcela nevyvarovala některým nedostatkům, na které Švaříček a Šedová upozorňují ve své knize *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, 2007, s. 111, 112.

Oblasti zkoumaných pedagogických jevů: Pro nalezení odpovědí na hlavní výzkumné otázky je třeba vymezit oblasti zkoumaných jevů a provést v nich příslušná šetření.

OKRUH 1 – Vztah učitele k hodinám výtvarné výchovy.

Jak vnímají výtvarnou výchovu v kontextu s ostatními předměty, které učí? Kolik času věnují přípravě?

OKRUH 2 – Vztah učitele k umění.

V čem spatřují význam výtvarného umění? Jaký mají k němu vztah? Zajímají se aktivně o výtvarné umění? Pomáhá jim jejich zájem o umění v plnění cílů RVP ZV? Má výtvarné umění své místo a funkci v hodinách výtvarné výchovy na ZŠ? Patří vůbec výtvarné umění do hodin na 1. stupeň ZŠ?

OKRUH 3 – Obsahy a cíle výuky výtvarné výchovy.

Jak využívají učitelé RVP ZV A ŠVP ZV ve výtvarné výchově? Je pro ně přínosem nebo obtíží? Jaký je význam a funkce jejich hodin výtvarné výchovy? Jakým způsobem probíhá hodnocení?

³⁰ viz příloha č. 1.

³¹ viz příloha č. 2.

³² HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, 2008, s. 323.

OKRUH 4 – Faktory ovlivňující výtvarnou výchovu.

Jaké jsou hranice a možnosti učitele výtvarné výchovy? Co považují za limitující faktor? Co chtějí změnit? Jak vnímají nabídku Galerijních edukačních programů? Pomohla by jim spolupráce s vychovatelkou? Je vychovatelka školní družiny kompetentní navázat plnohodnotnou spolupráci s vyučujícími výtvarné výchovy?

6.2. Oblasti a výstupy

Předmětem výzkumného zájmu byly hodiny výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ, jejich obsah, cíl, ovlivňující faktory a možné příležitosti. Jako významný faktor byla zkoumána role vyučujícího a role výtvarného umění. Oblasti zkoumaných jevů jsou podrobněji rozpracovány v příloze č. 4, zde uvádím utříděné výstupy z případových studií.

Tabulka 1: Faktory

OKRUH 1 • Vztah učitele k hodinám výtvarné výchovy.

studie Vyučující hovoří o hodině jako o plnohodnotné s přesahem do ostatních předmětů, můžeme-li, nazvěme to mezipředmětovými vztahy. Ovšem z mých hospitací vyplývá, že se jedná o okrajovou záležitost s častějšími sklony k uvolnění a relaxaci učitelky i žáků bez přílišné přípravy. Náplň hodin není předem promyšlená, je spíše improvizací, i když paradoxně samy učitelky hodnotí svou přípravu jako velmi náročnou zvláště po časové, finanční a materiální stránce.

OKRUH 2 • Vztah učitele k umění.

studie Učitelky nemají vztah k výtvarnému umění, proto jej nemohou využít a nikterak se nepromítá v obsahu hodin. I když shodně uvedly, že na základní školu patří a dokonce je ho tu málo, totiž ani probírané učivo (např. linie) není obohaceno o poznatky z oblasti umění a kultury. Jediní reprezentanti výtvarného umění jsou v balíčku „ilustrací“, kteří se ve složení - Lada, Trnka, Born, Zmatlíková opakují v každém ročníku. Postoj, proč umění nezačleňují do hodin, omlouvají limitujícími faktory a nezájmem dětí.

OKRUH 3

- Obsahy a cíle výuky výtvarné výchovy.

studie

V přeneseném slova smyslu jsou to fakta, výkony a procesy. Z pěti učitelek se tři orientují na rozvoj pracovních kompetencí a osvojení výtvarných technik, jedna na postup práce a jedna pojímá hodiny jako relaxační. Společně se shodují, že celkově jde o uvolněnější hodiny, čili náplní je i jakási kompenzace jednostranných zátěží. Čerpá se z ŠVP ZV a nejrůznějších příruček a internetu, přičemž tematicky se vyučující orientují na roční období, kulturní a historické tradice. Neméně důležitá je „estetická“ výzdoba školy, na kterou dbá hlavně vedení a hodiny výtvarné výchovy se rázem mění na tematickou manufakturu.

Profil pedagogů

Z doposud zjištěných dat jsem utvořila čtyři profily vyučujících odpovídající jejich vztahům k hodině výtvarné výchovy, jejímu obsahu a cíli.

	Učitel	Smysl hodin VV	Realizace hodin VV	Učitelky z naší ZŠ
Profil 1	Diktátor	Úspěch dítěte	„Správnost“ postupu	Jarka
Profil 2	Instruktor	Zvládnutí techniky	Rozvoj technických dovedností	Iva, Bára, Míša
Profil 3	Kamarád	Relaxace	Ať to děti baví	Šárka
Profil 4	Poučený partner	Objevovat	Zážitek z tvorby a náhled na ni	Sem bych se chtěla zařadit já

Profil 1 – Diktátor: cílem jeho snažení je úspěch dítěte, ale za každou cenu. Za správné řešení úkolu považuje jen svou představu, kterou dětem vnucuje a do výtvorů často zasahuje. Hodnotí správnost postupu.

Profil 2 – Instruktor: cílem je zmapování a osvojení si všech výtvarných technik. Důležité jsou pro něj dovednosti. Hodnotí pokrok v oblasti pracovních kompetencí a zaujetí dítěte pro práci.

Profil 3 – Kamarád: cílem jeho hodin je odreagování, odpočinek schovaný za zkvalitnění školního prostředí. Většinou výběr činnosti nechává na dětech a víceméně i celý průběh hodiny, hodnocení nemá zapotřebí.

Profil 4 – Poučený partner: cílem je vést děti k prozření v oblasti výtvarné kultury. Nepoučovat, ale nabízet možná řešení a být nápomocný k poznání tvorby a vnímání uměleckých děl. Dává prostor k diskusím a vybírá zábavné a hodnotné aktivity. Hodnotí dle vybraných kritérií utříděných podle zadaného úkolu.

OKRUH 4

- Faktory ovlivňující obsah hodin výtvarné výchovy.

studie

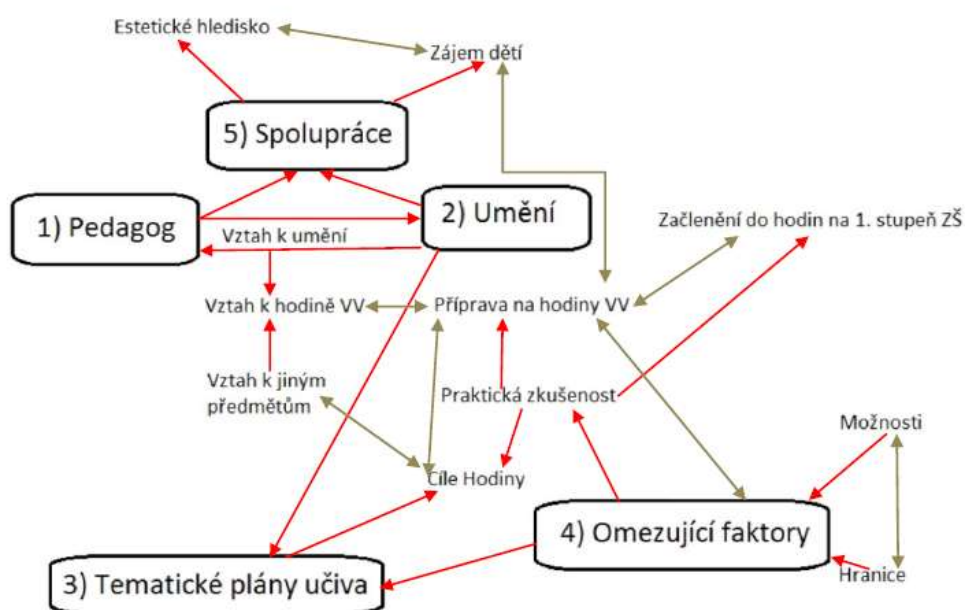
Obsah hodin výtvarné výchovy je ovlivňován v pozitivním i negativním smyslu přičemž převládá negativní vliv, zejména finanční a materiální náročnost, nedostatek času a nezáměr dětí. O možnostech zkvalitnění výuky se učitelky moc nezmiňují, spíše by uvítaly více literatury (náměty) a příznivější vedení, které by netlačilo na výzdobu školy. Vedení školy se staví k výtvarné výchově jako k předmětu, který je využíván plnohodnotně s mezipředmětovými vztahy. V popředí jejich zájmu ale bohužel není a hospitace ani jiná zpětná vazba se v tomto směru nevede. Od vyučujících se očekává pevné vedení, důraz je totiž kladen na kázeň žáků. Nejvíce si cení, když je v hodinách podporována činnost kolektivní. Obsahem hodin by dle zjištěných dat mělo být osvojení si nejrůznějších technik a rozvoj talentu. Dle rozboru rozhovorů je vychovatelka schopna navázat spolupráci s vyučujícími výtvarné výchovy. Všechny učitelky přislíbily spolupráci, ačkoliv se obávají některých omezujících faktorů, jako je časová dotace, nedostatek materiálu, neschválení projektu vedením školy. Některé nechtějí zasahovat do rozvrhu či omezovat své jiné předměty, jiné odmítají dělat pedagogický doprovod při vzdělávací akci s ohledem na svůj volný čas a finanční ohodnocení.

6.3. Závěrečné shrnutí výzkumné části práce a možná doporučení

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo přispět k zefektivnění a zkvalitnění přípravy a realizace výtvarných projektů pro školní družinu. Prozkoumat stav současné výuky výtvarné výchovy na 1. stupni naší ZŠ a zjistit příčiny negativního postoje žáků vůči výtvarné výchově. Zjištěná data o faktorech ovlivňujících hodiny výtvarné výchovy jsem analyzovala a pokusila se je zobecnit tak, aby bylo možno schéma aplikovat na tvorbu výtvarných projektů pro školní družinu, viz schéma 1: Faktory. Já jsem označila 5 základních skupin, ale myslím si, že nejdůležitější jsou postoj a charakteristiky vyučujícího. Snažila jsme se zjistit příčiny, proč děti nemají rády výtvarnou výchovu a zda je možnou příčinou učitel. Ze získaných dat vyplývá, že rozvoj kompetencí žáků je značně omezen úsudkem pedagoga. Ten vybírá prostředky, náměty a řešené úkoly podle svých kompetencí, vlastností a odhodlání, čímž se mi verifikoval předpoklad, že pedagog svým přístupem ovlivňuje hodiny výtvarné výchovy, viz Profil pedagogů.

Schéma 1: Faktory

Každá skupina má ještě několik podskupin, které se podílejí na procesu vzdělávání. Červené šipky označují hlavní trasy a směry ovlivnění, zelené označují vedlejší vztahné systémy ovlivňování hodin výtvarné výchovy.

Osobním přínosem výzkumu bylo uvědomění si vlastních nedostatků a vědomě se jich vyvarovat při tvorbě vlastních výtvarných programů.

Doporučení, která lze z výsledků výzkumu vyvodit, jsou následující:

Na úrovni učitele	Na úrovni rozdělení kompetencí s jinou osobou
<ul style="list-style-type: none"> • zlepšit osobní vztah k výtvarnému umění a začleňovat ho do hodin výtvarné výchovy • změnit osobnostní profil, přiblížit se na pozici poučeného partnera • otevřeně komunikovat o obsahu hodin s vedením školy 	<ul style="list-style-type: none"> • využít nabídky mimoškolních doprovodných programů. Např. Galerijní edukace • mít jednotného učitele „pouze“ výtvarných výchov na celém 1. stupni ZŠ • spolupracovat s vychovatelkou

Nejjednodušším opatřením, vzhledem k nepříliš velké ochotě vyučujících měnit svůj postoj či obsah a cíl hodin, které by mohlo zlepšit hodiny výtvarné výchovy na 1. stupni naší ZŠ, je spolupracovat s vychovatelkou, neboť si myslím, že ve školní družině mohou výchovné a vzdělávací strategie pro rozvoj kompetencí žáků zprostředkovávat kvalitněji. Přejdem do školní družiny se mnohé ve výzkumu zjištěné omezující faktory a překážky vytratí.

- ✘ Jednu z překážek eliminuji již tím, že nejsem vázaná hodinovou dotací.
- ✘ K hodnocení nepoužívám známky, děti nikterak nestresuji a nevytvářím pocity méněcennosti při nezdaru. To může mít pozitivní vliv na vnímání umění, který se následně projeví zlepšením přístupu k činnosti v hodinách výtvarné výchovy.
- ✘ Dalším omezujícím faktorem pro učitele, který já nemám, je plnění ŠVP ZV ve vztahu k hodinové dotaci. Já jako vychovatelka v ŠD mohu učitelům účinně pomoci v přípravě na jednotlivé hodiny vlastními výtvarnými programy, které navazují na tematický plán učitelky, která má vzhledem k množství obsaženého učiva většinou problém ŠVP ZV splnit.
- ✘ Posledním omezujícím faktorem byl dle vyjádření učitelů nedostatek materiálního vybavení žáků. Tento problém by odpadl, kdyby materiály a výtvarné potřeby nakupovaly společně se školní družinou a tím pádem i levněji a v potřebném množství.

NÁVRHY PROJEKTŮ

motto: „Bez činu zůstává i nejkrásnější myšlenka bezcennou.“

(Móhándás Karamčand Gándhí)

7. ODRAZ VÝZKUMNÝCH NÁLEZŮ V TVORBĚ VÝTVARNÝCH PROJEKTŮ

Tato část je věnovaná ověření mého tvrzení, že vychovatelka školní družiny může získat profesionální kompetence pro vedení výtvarných aktivit, vytvoření edukačního prostředí a tak přispět ke změně postojů a hodnot u dětí v oblasti umění a kultury. Jako příklad prezentuji tyto návrhy svých výtvarných programů, ověřených na mém pracovišti s cílem podnícení zájmu dětí o výtvarnou tvorbu a umění samotné.

Každý program má svou přílohu na přiloženém kompaktním disku, ve které je rozšířen o použitou motivaci, popis realizace a obrazovou dokumentaci.

Vyučovací předmět výtvarná výchova má v RVP ZV a ŠVP ZV deklarované své výchovné a vzdělávací strategie pro rozvoj kompetencí žáků v dané oblasti,³³ některým se v hodinách výtvarné výchovy bohužel nedostává prostoru. Pokusila jsme se tyto opomíjené, a dle mého názoru velmi cenné strategie, využít při realizaci mých programů ve školní družině. Uvedené učivo je čerpáno z aktuálního ŠVP školy.

7.1. Organizace výtvarných činností ve školní družině

Organizace výtvarných činností se odvíjí od výtvarného úkolu a tím pádem i těžiště výtvarných činností žáků. V programech využívám obou možností řešení výtvarných úkolů, individuální i skupinové s převahou týmové spolupráce. Před každou činností je nutno děti seznámit s možným nebezpečím a dohlédnout na bezpečnost a chování při práci a také promyslet časovou dotaci, přípravu potřeb, metod a formulaci činnostních rolí pro skupiny. Činnost školní družiny umožňuje dětem od aktivity odejít a posléze se k ní navrátit druhý den, třeba v případě brzkého odchodu domů. Úklid potřeb je součástí hodnocení a získání koleček. Za každý splněný úkol děti získávají, podle kritérií a náročnosti úkolů, papírová kolečka. Jde o celoroční soutěž, která vyvrcholí červnovou

³³ viz příloha č. 5.

výtvarnou akci, rozlučkou se školním rokem, kde kolečka vymění za hodnotné ceny. Je třeba hodnotit nejen výsledek, ale i proces a k hodnocení přiřadit správná kritéria. Podle velikosti výtvorů skládají práce ve skříní na chodbě školní družiny, anebo v půdních prostorách školy.

7.2. Charakteristika školní družiny

Moje školní družina (dále jen ŠD) je součástí subjektu Základní škola a Mateřská škola v okrese Beroun. V blízkosti budovy se nachází zámecký park s rybníkem, školní multifunkční hřiště, fotbalové hřiště a nedaleko se nachází les. Provoz školní družiny je rozdělen na ranní družinu od 6:00 hod. do 7:45hod., kdy prostory družiny může navštívit jakýkoliv žák školy bez ohledu na věk a odpolední družinu kam dochází pouze přihlášení žáci 1. stupně ZŠ v časovém rozmezí od 11:35hod. do 16:00hod. K činnosti družina využívá své prostory což je třída a dvě malé herny + sociální zařízení a částečně i prostory v budově školy jako je počítačová učebna, tělocvična, kuchyňka.

Formálně jsme dělení na 2 oddělení, která se naplňují nejvýše do počtu 25 žáků, ale vzhledem k prostorám jsou oddělení spojená a člení se na skupinky podle zájmu dětí o činnosti bez ohledu na příslušnost k oddělení. Podílíme se na většině akcí pořádaných školou a spolupracujeme také s mateřskou školou. V současné době navštěvuje školní družinu 48 dětí.

7.3. 1. výtvarný program: „Máme o kolečko navíc“³⁴

V tomto programu, který je rozdělen na 4 části se zaměřuji na ozvláštňení konce školního roku a rozloučení se s dětmi, které od září školní družinu navštěvovat z nějakého důvodu nebudou. Tito jedinci se podílejí na plnění jednotlivých úkolů, ale cíl netuší, míra jejich překvapení, údivu bude jedním z našich hodnotících kritérií. Inspirovala jsem se obrazem Pocta Blériotovi.

³⁴ rozšiřující informace k návrhu programu v příloze č. 7.

Autor: Robert Delaunay * 1885 -

† 1941, Francie

Dílo: obraz Pocta Blériotovi³⁵, 1914, Olej na plátně, 78 x 67 cm

Umělecký směr: Orfismus - „*který byl postaven na jeho teoriích rytmických možností barvy a pohybu. Jeho zájem o efekty barev na plátně měl výrazný dopad na vývoj abstraktního umění.*“³⁶

Obr. č. 1 - Pocta Blériotovi, 1914

Výtvarný záměr: Simultánní kontrast barev a kruhových tvarů, produkuje nepřetržitý

dynamický pohyb a symfonii barev. Pohyb barev využijeme v prvním úkolu s námětem „Když barvy tančí“ Dílčím cílem je rozvoj kompetencí spojených s pozorováním a experimentováním s vizuálně obraznými prostředky.

Situační východisko: Vycházím ze situací prožitých v průběhu roku - vylomenin, do kterých jsem se s chutí zapletla. Porovnáme-li vztah k dětem a činností ŠD, oproti škole máme opravdu o kolečko navíc.

Výchovný záměr: Ozvláštnění rozloučení se školním rokem a dětmi formou výtvarné akce. Vytvořit řadu interakcí mezi dětmi, podpořit kladné vztahy ve skupině za využití týmové práce a kooperativního učení.

Obsah: Tvorba pozvánek na hravé odpoledne, upomínkového náramku, akční rozloučení.

Klíčová slova: hra, výtvarná akce, rozloučení, textilní techniky

1. část

Námět: „Když barvy tančí“ inspirace R. Delaunay

Učivo: hra s barvou – poznávání vlastností barev, vyvozování poznatků o vlastnostech použitého materiálu (změna savosti). Získávání zkušeností v zacházení s materiálem, pokud změníme některé z jeho vlastností.

³⁵ DELAUNAY, R., In: *Art Now and Then* [online]. 5. 1. 2012. [cit. 2013-06-19].

³⁶ DELAUNAY, R., In: *ARTMUSEUM* [online]. 11. 5. 2008. [cit. 2013-11-19].

Výtvarný úkol/řešený problém: Rozpohybuji barvu. Co udělá s barvou suchý či mokrá papír? Co udělá pohyb s barvou? Hledej odpovědi a interpretuj je. Sleduj prvky klidu a pohybu, chaosu a řádu.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarný experiment, vnímání

Realizační prostředky: karton, čtvrtka (suchá, mokrá), štětec, dřívko, špejle, temperové, vodové barvy

2. část

Námět: „Zveme vás slovem i písmem“

Učivo: řazení dekorativních prvků v ploše, písmo, základní tvary a jeho řazení v krátkých nápisech. Řešený rozpor mezi návrhem a realizací, grafická úprava versus velikost pozvánky.

Výtvarný úkol/řešený problém: Navrhni text pozvánky, graficky jej uprav – druh písma, velikost, barvu, podle důležitosti sdělení, vytiskni a zkompletuj pozvánku.

Druhy výtvarné činnosti: materiálová tvorba (explorace)

Realizační prostředky: papír, počítač, interaktivní tabule, tiskárna, lepidlo, nůžky, pasparty

3. část

Námět: „Šiješ, šiju, šijeme, ruce si propleteme“

Učivo: dekorativní řazení prvků v tvarové kompozici, realizace návrhu v materiálu

Výtvarný úkol/řešený problém: Navrhni a realizuj potítka pro kamaráda. Ve skupině si zvol vhodný vzor, domluv se na pracovním postupu (technika pečené/sypané batiky).

Druhy výtvarné činnosti: materiálová tvorba (explorace)

Realizační prostředky: technika pečené/sypané batiky, barva na textil, nůžky, provázek, kolíčky na prádlo, textilie ve větší metráži, jehly, nůžky, nitě, guma

4. část

Námět: „Akce odcházení na vyšší level“

Učivo: vyjádření dějového celku formou akce, rituálu

Výtvarný úkol/řešený problém: Připrav a zorganizuj rozloučení školní družiny (především potítka nic netušícímu kamarádovi, který se do družiny v příštím roce nevrátí).

Druhy výtvarné činnosti: výtvarná akce

Realizační prostředky: potítka, dárečky od vychovatelek, pomůcky k pohybovým hrám, šátek, razítková barva

Kontext oborový: Výběr autorů, které je možno použít jako motivační východisko k dalším výtvarným úkolům navazující na projekt „Máme o kolečko navíc“, neboť ve svých dílech užívají taktéž motivu „kolečka“. Například: Vasilij Kandinskij (Kompozice VIII, 1923, Několik kruhů, 1926), Robert Delaunay (*Homage to Bleriot, Rhythm joie de vivre*), Vítěk ČAPEK (kruhy), Josef Gočár (Legiobanka), Victor Vasarely (Vega – 200), Hugo Demartini (reliéf, 1965)

Lze navázat srovnáním autorů: objekty vnímání budou obrazy Několik kruhů, 1926 a Rhythm joie de vivre. Hledáme řád, rytmus, dojem pohybu a prostorovosti. Pokusíme se prostředky barvy zachytit své představy o letu bublin (vlastní tvorba). Výtvarná hra – Duhové pozdravy³⁷,

Můžeme řešit bod z pohledu linie – náhodná seskupení bodů, uspořádání do organizované řady či vyhledat motiv kolečka v přírodních formách (kolečko v přírodě). Seznámit děti s op-artem. Vnímáme a popisujeme neobvyklé zrakové zážitky a prostorové účinky barev a tvarů.

Přidaná hodnota: Člověk se nenarodil, aby byl na světě sám, proto od sebe lidi neodháněj, ale naopak kolik máš ve světě přátel, tolik máš pomocných rukou v nouzi. Děti měly možnost vyzkoušet si výtvarnou akci, prožívat proces i výsledek svého snažení, své tvorby.

Reflexe: V průběhu realizace programu se děti seznámily s výtvarnou akcí, obyčejné AHOJ nebylo jen slovo, ale projev náklonnosti a přátelství jak ze strany dětí, tak i vychovatelek. Děti získaly zkušenosti v zacházení s materiálem, zvláště při změně jeho vlastností. Objevovaly pohyb v barvě, experimentovaly s vizuálně obraznými prostředky - prvky výtvarné řeči a vztahy mezi elementy, a na základě nabitých zkušeností realizovaly návrh potítka v materiálu. K jednotlivým úkolům se stavěly kladně, oproti hodinám výtvarné výchovy ve škole byly uvolněnější a spontánnější a to i v rituálu rozloučení. Bez jakékoliv přípravy a ostychu předvedly doslova herecký, ale upřímný výkon. Reakce nic netušících jedinců byla báječná, někteří se začali objímat, jiní začali nabízet velké přátelství a pozici ve skupině, jedna dívčina se rozbrečela štěstím, že ani nečekala, že si někdo z družiny na ni vzpomene, protože ji často nenavštěvovala, kvůli časové vytíženosti jiných volnočasových aktivit.

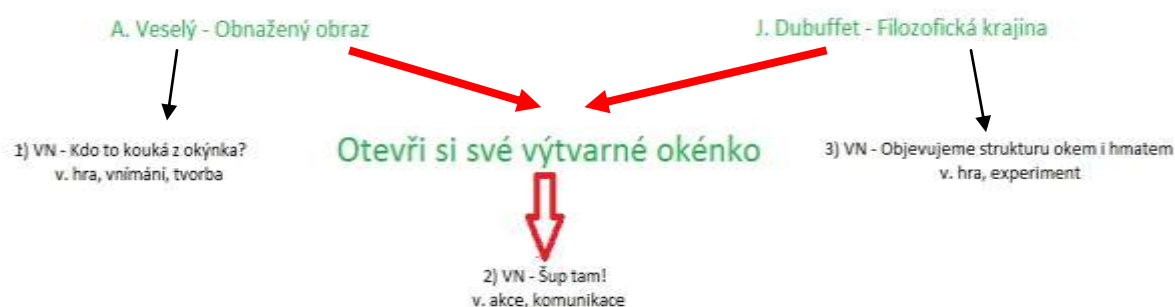
³⁷ viz HAZUKOVÁ, H., *Příprava učitele na rozhodování ve výtvarné výchově II*, 1995, s. 35.

Hodnocení jednotlivých úkolů jsem nechala nejprve na skupině, aby se vyjádřila ke svým úspěchům a neúspěchům a poté jsme společně vyvozovali další možná řešení úkolů. Tato akce stmelila kolektiv, a ačkoliv nejsou v návrhu uvedeny všechny druhy výtvarných činností, myslím, že jsme je zastoupili. Výtvarné vnímání – ať už v prožití výtvarné akce, či ve vyvozování závěrů výtvarného experimentu. Výtvarná imaginace – která je přípravnou fází na vlastní tvorbu a i komunikace, prozatím pouze v linii interakcí mezi jedinci ve skupině a evaluaci jejich činnosti.

Jako perličku na závěr mohu zmínit vášnivou diskusi, která se rozhořela při konzumaci vuřtů. „Proč máme o kolečko navíc, když jste nám dala ovál?“ (rituál vychovatelek) Závěr jsem nechala vyvodit děti, padla spousta teorií o tom, co kolečko prožilo, když je nakonec ovál, ale zmíním dvě, vycházející z pravdy. „Je to ovál, protože to předaný kolečko jak tě pančelka hlavou klepla o tvou, tak se spláclo a je to ovál.“ A druhá: „No, je paní učitelka Vokounová normální jako učitelky ze školy?“ (...) Není, tak vidíš, proč by nemohlo být kolečko oválný.“ Jen doufám, že to byla lichotka.

7.4. 2. výtvarný program: „Otevři si své výtvarné okénko“³⁸

Projekt „Otevři si své výtvarné okénko“ je koncipovaný jako úvod do celoročního kroužku školní družiny, zaměřeného na objevování světa výtvarných jevů, vnímatelských aktivit, porozumění a vlastní tvorbu. Zde je uvedeno 6 částí programu týkajících se závazné přihlášky, stvrzené výtvarnou akcí proskočením do světa výtvarných jevů a metodicky je tato řada zaměřena na strukturu. Inspirovala jsem se obrazy Filozofická krajina a Obnažený obraz.

³⁸ rozšiřující informace k návrhu programu v příloze č. 8.

Autor: Aleš Veselý *1935

Dílo: Obnažený obraz³⁹ z roku 1962.

Umělecký směr: Informel – používá silné vrstvy barev, doplněny o materiály jako je písek, štěrk, sádra nebo plechy a textilie, což budí dojem hloubky. Struktura obrazu však není cílem, jen prostředek k vyjádření často existencionálních pocitů jako je úzkost, odcizení, obavy z ohrožení z životních nejistot a postojů. Konkrétně Aleš Veselý

Obr. č. 2 - Aleš Veselý, Obnažený obraz, 1962

objekty propojoval laky, páčil let lampou, a tím zachovával nebo ještě zdůrazňoval jejich syrovost.

Výtvarný záměr: Stigmatické objekty a jejich pukliny vzbuzující v divákovi pocit jakési očisty, i my se oprostíme od negativních zkušeností a předpojatosti a proskočíme do světa objevování a vnímatelských aktivit. Necháme-li se inspirovat dílem A. Veselého, první dojmy a dotazy dětí směřují k otázce, co do obrazu autor schoval, že „to“ chtělo pryč? Je „to“ tam ještě schované nebo není? Odpovědi se skrývají v našem „výtvarném okénku“ Perforujeme okénko s vlastními cíli jako závaznou přihlášku, jako jízdenku k poznání.

Autor: Jean Dubuffet * 1901 - † 1985

Dílo: Filozofická krajina, 1951⁴⁰.

Umělecký směr: Informel

Výtvarný záměr: Proč Dubuffet spojil krajinu s filozofií? Možná nejde o krajinu, možná je to jen jakýsi prostředek k ohromení. Pokud spojíme ruce ve „výtvarné okénko“ uvidíme výseč třeba srsti dravé šelmy, kousku drnu či jen část špatně vysátého koberce, anebo jako v našem

Obr. č. 3 – J. Dubuffet, Filozofická krajina, 1951

případě požerek lýkožrouta. Každopádně nás nenásilnou cestou donutí nejen se podívat, ale i sáhnout. Pozorujeme a experimentujeme s vizuálně obraznými prostředky,

³⁹ BLÁHA, J., SLAVÍK, J., *Průvodce výtvarným uměním V*, 1997, s. 22.

⁴⁰ BLÁHA, J., SLAVÍK, J., *Průvodce výtvarným uměním V*, 1997, s. 21.

vyvozujeme závěry o kvalitě výtvarného vyjádření ve shodě se skutečností. Rozlišujeme strukturu vnímanou okem a hapticky.

Situační východisko: Vycházím z netradiční přihlášky formou výtvarné akce, pomocí níž chci podnítit zájem dětí o výtvarné umění. Zprostředkovat jej zábavnou formou.

Výchovný záměr: Cílem je podnítit zájem u dětí o výtvarné umění, poukázat na to, že poznání můžeme dosáhnout i zábavnou formou a vlastním přičiněním.

Klíčová slova: struktura, výtvarná akce, perforace, experimentování se strukturou

1. část

Námět: „Kdo to kouká z okýnka?“ (symbolické otevření nových možností porozumění, objevování)

Učivo: komunikační obsah (dítě komunikuje o obsahu obrazného vyjádření podle svých schopností a zkušeností), tvarování papíru, výtvarné vyjádření věci – uplatnění základních tvarových a prostorových principů

Výtvarný úkol/řešený problém: Vytrhej si své výtvarné okénko z papíru, zapiš své jméno jako závazné přihlášení do kroužku a napiš si sem svá očekávání. Co by tě zajímalo v oblasti umění a co by si rád dělal na kroužku?

Druhy výtvarné činnosti: výtvarná hra, vnímání, tvorba - perforace

Realizační prostředky: bílý papír A4, tužky, pera, technika (PC a interaktivní tabule, prezentace v programu RM Easiteach)

2. část

Námět: „Šup tam!“ (Rituál přijetí do společenstva „OSVO“ - otevři si své výtvarné okénko)

Učivo: v našem ŠVP koncipované odpovídající učivo není, ale začlenila bych ho pod činnosti podporující kompetence komunikativní. Poskytuji prostor k mimojazykovému projevu a zároveň vyjádření postojů k uměleckým dílům.

Výtvarný úkol/řešený problém: „Proskoč do světa výtvarných jevů a podej zprávu o tom, co vidíš. (TV zprávy, článek do novin...)

Druhy výtvarné činnosti: výtvarná akce, komunikační činnost

Realizační prostředky: připravené prostory tělocvičny (kulisy), fotoaparát, kamera, zmenšené fotokopie výtvarných děl figurativní i nefigurativní tvorby

3. část

Námět: „Objevujeme strukturu okem i hmatem“

Učivo: pozorování přírodních útvarů, struktury, frotáž

Výtvarný úkol/řešený problém: Vymysli/hledej/objevuj jak zachytíš strukturu například dřeva na papír? Ve skupinách najděte co nejvíce možností jak zachytit strukturu. Svoje nápady ověřte. K dispozici je výtvarná skříň s materiálem a nástroji.

Výtvarná hra na námět: Co ukrývají školní chodby? Pomocí frotáže za 20 minut zachyť co nejvíce struktur ze školní chodby.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarný experiment, výtvarná hra

Realizační prostředky: výtvarná skříň (materiální a instrumentální vybavení dle výběru dětí), pastelky, voskovky

Obměna

Námět: „Objevujeme strukturu okem i hmatem“

Učivo: pozorování přírodních útvarů, struktury, tvarování papírem, perforace

Výtvarný úkol/řešený problém: Vžij se do role lýkožrouta, máš hlad. Vykousej/vytrhej si do své kůry cestičku. Sleduj preciznost, řád a pohyb ve vytrhaných chodbách, srovnej naše struktury se strukturou chodeb po pravém lýkožroutovi v kůře stromu.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarná akce, perforace

Realizační prostředky: obrázky lýkožrouta, požerek, obrazová encyklopedie, role papíru, izolepa popřípadě potravinová folie, frotáž z minulého úkolu

Obměna

Námět: „Objevujeme strukturu okem i hmatem“

Učivo: pozorování přírodních útvarů, struktury

Výtvarný úkol/řešený problém: 1) Hledej možná řešení, jak zvětšíš svou strukturu po lýkožroutovi, aniž bys ji zničil. 2) Nalezni zajímavé tvary za pomoci prosvícení struktury požerku a vyfotografuj je.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarný experiment

Realizační prostředky: výtvarná skříň (materiální a instrumentální vybavení dle výběru dětí), svítilny, led svítilny, naše požerky lýkožrouta z minulé činnosti, fotoaparáty, interaktivní tabule na projekci pořizovaných fotografií

Obměna

Námět: „Objevujeme strukturu okem i hmatem“

Učivo: pozorování přírodních útvarů, struktury, rytmické řazení přírodních a umělých prvků otiskováním, užití grafických technik – tisk „z plochy do plochy“

Výtvarný úkol/řešený problém: Otiskni si svou strukturu, vyzkoušej, co udělá mokrá a suchý papír. Po zaschnutí porovnej otisk s matricí a fotografiemi z projekcí.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarná tvorba, výtvarný experiment

Realizační prostředky: tempera, vejce, voda, terpentýnový olej, kelímky s víčky, houbička, váleček, čtvrtky (mokrý, suchý), originály i xerokopie lýkožroutských chodeb.

Kontext oborový: V návaznosti na tento program bych užila grafických her se symetrií např. otisk barev, utváření skvrn pomocí překládání papíru. Výtvarným experimentem ovlivnění tvaru čtverce pomocí barvy, barevné kontrasty, jak udělat aby čtverec vypadal jako koule, ověřování vztahu významu a formy. Nebo výtvarná hra: „Úlovky výtvarného okénka“⁴¹ zaměřená na vyhledávání zajímavých výseků skutečnosti. A z výtvarných umělců bych poukázala na díla Vladimíra Boudníka a snažila se je přiblížit dětem. Jeho strukturální a magnetická grafika by jistě děti zaujala.

Přidaná hodnota: Vnitřními vzdělávacími zisky pro tento programy jsou získání osobní zkušenosti s výtvarným experimentem, využití týmové práce a kooperativního učení. Zjistili jsme, že ne vždy to co vidím, je nutně skutečností.

Reflexe: Objekt vnímání obraz A. Veselého byl pro děti úplně první úkol tohoto typu, byly překvapené, když se ode mne dozvěděly, že i tato činnost spadá pod výtvarnou výchovu. Dětské očekávání ohledně „kroužku Otevři si své výtvarné okénko“ bylo odrazem školní výuky zaměřené na osvojení si nových výtvarných technik a vlastní tvorbu. Do kroužku se mi přihlásilo 12 dětí, do budoucna bude organizačně náročné skloubit blok kroužku a činnosti zbytku školní družiny.

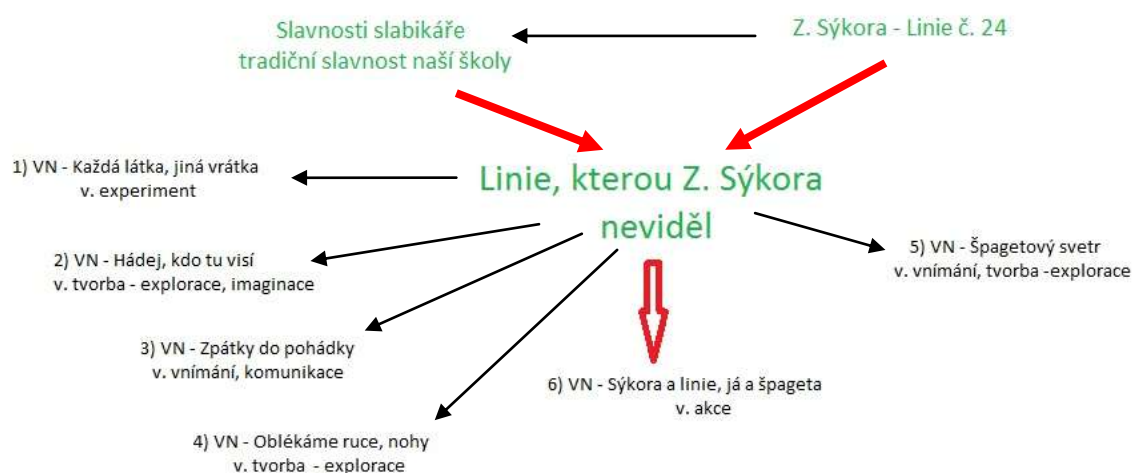
Na největším zážitku se děti shodly. Byl to skok do světa výtvarných jevů, vnímatelských aktivit a vlastní tvorby. Příprava na tento úkol vyžadovala spolupráci s učitelkami 1. stupně ZŠ, které si uzpůsobily dopolední výuku a pomohly nic netušící jedince přivést a instruovat. V první chvíli děti nechápaly, o co jde, o to větší překvapení

⁴¹ viz HAZUKOVÁ, H., *Příprava učitele na rozhodování ve výtvarné výchově II*, 1995, s. 35.

a radost projevíly po zjištění, že místo výuky se koná kroužek družiny. Zprávy se nesly v duchu překvapení a nadšení, jednalo se o stručný popis toho, co děti viděly. Mě osobně překvapil výběr odnesených artefaktů (fotokopie děl vystavených uvnitř okénka). Ačkoliv bylo figurativní i nefigurativní umění zastoupeno stejnou měrou, výběr byl jednoznačně na straně barev a abstrakcí. Výběr byl možná ovlivněn pozitivními zážitky a jistým chaosem v rozvrhu dne. V ostatních úkolech jsme se zaměřili na zkoumání struktury. Naučili jsme se co je to struktura a jak ji zaznamenat, zachytit na papír, sledovali jsme její proměny v důsledku použitých prostředků.

7.5. 3. výtvarný program: „Linie, kterou Sýkora neviděl“⁴²

Projekt vychází z tradiční slavnosti naší školy. Každoročně si žáci prvních tříd na konci listopadu připravují výstup před širokou veřejností, aby si vysloužili (rituálně) na oplátku od ředitelky školy svůj první slabikář. Letos byla školní družina požádána o spolupráci při tvorbě kostýmů. Tvorbu jsme obohatily o poznatky o textiliích a přešli až k liniovým obrazům Zdeňka Sýkory.

⁴² rozšiřující informace k návrhu programu v příloze č. 9.

Autor: Zdeněk Sýkora * 1920 - † 2011

Dílo: Obraz Linie č. 24⁴³

Umělecký směr: Konstruktivismus, obrazy „struktur“ se řadí pod abstrakci.

Výtvarný záměr: Textilie jsou jen dobře uspořádané linie. Linie každodennosti, linie, které nám dělí plochu, ohraničují tvary. Úkoly jsou zaměřené na zkoumání linie, získávání povědomí o různorodosti textilií, vlákno tkaniny, pleteniny je jako linie, táhnoucí se světem stejně tak jako obrazy Z. Sýkory.

Obr. č. 4 - Zdeněk Sýkora, Linie č. 24, 1983-1984

Situační východisko: Rituální slavnost předání slabikářků.

Výchovný záměr: Vytvoření povědomí o vlastnostech textilií a jak se vztahují k jejich použití ve světě lidí. Seznámení dětí s galerijní edukací. Přetváření, propojení vnímatelských aktivit k explorační a hrové tvorbě. Rozšiřujeme přehled o oblasti umění a kultury.

Klíčová slova - linie, textilie, kostým, experiment, výtvarné vnímání, galerijní edukace

1. část

Námět: „Každá látka jiná vrátka“

Učivo: zkoumání vlastností látek ve vztahu k jejich využití

Výtvarný úkol/řešený problém: Vyber si z hromady šest druhů textilie vždy od každé dva kusy. Jeden kus nalep na arch papíru a druhý prozkoumej. Na stanoviště za rohem jdi až jako poslední. Ověř si vlastnosti a zapiš je k nalepenému vzorku.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarný experiment

Realizační prostředky: laboratorní pomůcky (váha, kádinky, kapátko, kahan, kovový lavor, kleště, pinzeta), ochranné pomůcky (rukavice, brýle), archy papíru, tužky, pera, natrhané kousky látek

⁴³ Museum Kampa se rozloučí se zesnulým Zdeňkem Sýkorou výstavou jeho děl. In: *iDNES.cz: KULTURA* [online]. 20. 7. 2011. [cit. 2013-05-03]

2. část

Námět: „Hádej, kdo tu visí“ (Piktogram pro obchod s textiliemi)

Učivo: ověřování komunikačních účinků, formulace stručných informací ve výtvarných imaginacích, vymýšlení variant možných řešení.

Výtvarný úkol/řešený problém: Pokus se graficky ztvárnit jednu z vlastností vybrané látky, tak aby bylo na první pohled jasné, o jakou vlastnost se jedná, látku v „piktogramu“ skutečně použij.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarné imaginace, materiálová tvorba (explorace)

Technické realizační prostředky: čtvrtka A4, zbytky látek, nůžky, ostatní prostředky dle uvážení dětí ve výtvarné skříni

3. část

Námět „ZPÁTKY DO POHÁDKY“ (Jak na kostým, inspirace ve výstavě pohádkových kostýmů)

Učivo: seznámení se s jednou z možností způsobu využití expozice.

Výtvarný úkol/řešený problém: Společně si prohlédneme výstavu. Vyřeš úkoly z pracovního listu, některé sám, jiné společně s ostatními.

Druhy výtvarné činnosti: výtvarné vnímání

Realizační prostředky: nakopírované pracovní listy, přehrávač, hodnotící kolečka, obrazový a textový materiál k seznámení s dějinami odívání.

4. část

Námět: „Oblékáme ruce, nohy“

Učivo: vyjádření na základě představy a fantazie spojené s výchozím námětem pohádky o písmenku B. Využití kombinačních technik (pleteniny, tkaniny a papíru).

Výtvarný úkol/řešený problém: Ve skupinkách vytvoř a následně realizuj svou představu o kostýmu pro paní B.

Druhy výtvarné činnosti: materiálová tvorba (explorace)

Realizační prostředky: zbytky látek, vln, drátky, krepový papír, nůžky, tavná pistole, lepidlo, tištěná i psaná písmena B, papíry, tužky, pastelky

5. část

Námět: Co je látka? „Špagetový svetr.“

Učivo: seznámení s druhy textilie, typy vazby. Pozorování textilních vláken a výrazné vazby u jemných textilií ve zvětšení s návazností na fantazijní představy.

Výtvarný úkol/řešený problém: Podívej se pod mikroskopem na kartičku s druhy textilií a posuď rozdíly. Poté si vyber kus textilie a s kamarády ji roztrhej. Zbytky vláken si prohlédněte pod lupou a mikroskopem. Co ti vlákna připomínají?

Druhy výtvarné činnosti: výtvarné vnímání, explorační tvorba

Realizační prostředky: interaktivní tabule a prezentace v programu RM Easiteach, mikroskop, lupa, zbytky textilií

6. část

Námět „Sýkora a linie, já a špageta“

Učivo: linie a jejich výrazové vlastnosti, seznámení s dílem Z. Sýkory – Pozorujeme a vyvozujeme závěry o kvalitě výtvarného vyjádření ve shodě se skutečností.

Výtvarný úkol/řešený problém: Vyber si barvy a obarvi si libovolný počet špaget. Vyhod' je do vzduchu. Po dopadu spoj ruce v okénko, podívej se na svůj výtvar a řekni, co vidíš?

Druhy výtvarné činnosti: výtvarná akce - parafráze, komunikace

Realizační prostředky: papíry, potravinářské barvivo, špagety, fotoaparát, varná konvice

Kontext oborový: Linie jako objev grafického výrazu – charakter a podoby linií, hry s neobvyklými nástroji např. hřeben, houba. Techniky dekoláže či linorytu vymyšlení dobrodružných příběhů k vzniklým formám. Výtvarná etuda zaměřená na vztahy mezi elementy (dynamika linie x statičnost, stabilita x labilita, kontrast x harmonie). Výtvarná hra na principu náhody inspirovaná tvorbou Jiřího G. Dokoupila – experimentální techniky, obrazy tvoří pomocí mýdlových bublin. Seznámení s Op–artem, kdy výtvarné umění je zahaleno optickou iluzí pohybu. Z autorů si jmenujme: Jesús-Rafael Soto (Esfera virtual amarilla 1983, Harmonie transformable 1956), Bridget Rileyová (Proudění 1964), Carlos Cruz-Diez (Kruhový objezd ve Valencii, Venezuela). Nebo je možno využít moaré efektu – vyhledávání efektu na tkaninách, výtvarná tvorba.

Přidaná hodnota: Výtvarná umělecká díla nejsou něco nedosažitelného tzn. uměleckým dílem není cokoli, jen proto, že to nikdo jiný neumí. Kostým nemusí být vždy věrnou napodobeninou role, kterou má představovat, ale může být náznakem, který dává prostor fantazii a tvořivému myšlení.

Reflexe: Tento projekt se zaměřoval na výtvarné vnímání přecházející v explorační a hrovou tvorbu. Od zkoumání vlastností textilií jsme přešli k liniovým obrazům Zdeňka Sýkory. V průběhu realizace si děti osvojily poznatky o druzích textilií, typu vazby a jejich

vlastnostech. Výstavu pohádkových kostýmů jsme využily jako další edukační prostředí a prohlídku si oživily několika úkoly.⁴⁴ Na výstavě mě překvapila reakce paní kustodky, která se pravděpodobně s galerijní edukací ještě nesetkala, protože jakmile jsme se chtěli „uhnízdit“ v koutku místnosti, chtěla nás vyvést, že o žádných akcích tohoto typu neví. Práce s neobvyklými prostředky děti lákala, obzvláště když u toho mohly objevovat. Ponechání trochy volnosti může vést k poznání jako u vymyšleného postupu s batikou, kdy jsme operativně pozměnili plán, tak aby vyhovoval stanoveným cílům skupiny. Úkol z 2. části byl pro děti velmi složitý, protože výtvoř nesplňují charakter piktogramu, ale je využitelný jako průprava. S tímto zpracováním „piktogramu“ bych dále pracovala pomocí IT. tabule přes černobílý filtr a ve zmenšených verzích se zakrýváním různých částí objektu, tak aby došlo k redukci detailů a zachovala se funkčnost sdělení. Jednalo by se spíše o „studie“, průpravná cvičení před skutečnou tvorbou piktogramu. Činnost zaměřená na vnímání výtvarného uměleckého díla je schválně řazená na konec a má vést děti k názoru, že umělecká díla nejsou něco nedosažitelného. Podporuji tím dětskou psychiku a zabraňuji blokaci v podobě zbytečných řečí: „*To nejde, to nezvládnou*“, včetně patologického lpění na „správných“ vzorech. Do tvorby se snažím spolu s dětmi promítat vlastní já, které pak můžeme srovnáním s umělci zdokonalit ve všech oblastech výtvarných činností.

⁴⁴ viz příloha č. 10.

ZÁVĚR

Touto prací jsem chtěla změnit povědomí veřejnosti o náplni práce vychovatelů školních družin a rehabilitovat svoji profesi vychovatelky. Prostřednictvím výtvarně výchovných činností vyzdvihnout možnosti, které plynou z funkce školních družin a přispívají ke zkvalitnění vzdělávání a vytvoření plnohodnotného edukačního zázemí pro děti, které ve školních družinách tráví svůj volný čas.

V první části práce vymezuji školní družinu jako organizaci zabývající se volným časem dětí, její funkci a náplň. Dále se zamýšlím nad výchovou zážitkem a jejím zpětnovazebním systémem a snažím se o propojení hry, jako činného prostředku vnímání, s výtvarnou výchovou. Jedním z teoretických východisek je i srovnání vychovatele školních družin a učitele 1. stupně ZŠ z hlediska povinností a požadavků na jejich profesi.

Druhá část práce je věnovaná akčnímu výzkumu s prvky kvalitativního výzkumu, případové studii, která monitoruje současný stav výuky výtvarné výchovy na 1 stupni ZŠ. Získaná data jsem se pokusila zobecnit a použít k zefektivnění a zkvalitnění přípravy výtvarných programů pro mou školní družinu. Vycházím-li ze svého pozorování a praxe, pak mohu potvrdit, že výtvarná výchova u dětí na prvním stupni ZŠ není oblíbeným předmětem a mají k ní negativní postoj. Z výzkumného šetření, které jsem uskutečnila, také vyplývá, že zkoumaný vzorek vyučujících nemá žádoucí vztah k výtvarnému umění a jejich hodiny jsou spíše formálním vyplněním času vymezeného výtvarné výchově, bez nápadu a vzdělávacího cíle, a proto nemohou děti v hodinách zaujmout. Jejich cíl výuky je orientován na „úspěch“ dítěte, zejména zvládnutí techniky, či pouhou relaxaci.

Na základě těchto nálezů se mi podařilo shrnout a přehledně uspořádat faktory ovlivňující kvalitu hodin a zefektivnit a zkvalitnit přípravy a realizace výtvarných projektů pro školní družinu. Eliminovala jsem nežádoucí faktory a pokusila se svým výchovným stylem vedení výtvarných aktivit přiblížit profilu 4 - Poučený partner. Tedy vést děti k „prozření“ v oblasti výtvarné kultury i náhledu na ni, nepoučovat, ale nabízet možná řešení a být nápomocná k poznání tvorby a vnímání uměleckých děl. Dávat prostor k diskusím, protože dítě má právo pochybovat, nesouhlasit, namítat, ale také vybírat a navrhopvat nejen zábavné, ale i hodnotné aktivity.

V třetí části popisují mnou vytvořené a následně realizované návrhy tří projektů pro školní družinu, ve kterých jsem si mohla ověřit, zda získané poznatky z teoretické i výzkumné části je možné aplikovat i do praxe. Vytvořené programy nejsou návodem, ale inspirací k zamyšlení jak lze s dětmi ve školní družině pracovat.

Potvrzením, že se mi podařilo naplnit cíl této bakalářské práce a alespoň z části rehabilitovat roli vychovatelky ve výchovně vzdělávacím procesu tzn. naplnit podstatu role vychovatele ve školní družině, je i nabídka ředitelky školy, abych vyučovala výtvarnou výchovu v několika ročnících na 1. stupni ZŠ. Na základě mé intervence ředitelka školy nechala upravit kapitolu 5.13 Výtvarná výchova v našem školním vzdělávacím programu.

Dalším z cílů bylo vytvořit ve školní družině plnohodnotné edukační zázemí, a to se záměrem podnítit zájem dětí o výtvarné (nefigurativní) umění, a přispět tak k rozvoji jejich vizuální gramotnosti. Tento cíl se také podařilo naplnit, neboť pokračující kroužek školní družiny „Otevři si své výtvarné okénko“ se těší stále větší oblibě dětí. O tom svědčí i úspěch ze dvou okresních výtvarných soutěží, které jsme s dětmi z tohoto kroužku vyhráli a stále narůstající počet dětí, které se do kroužku hlásí (na začátku 12 nyní 39).

Jediné co se dosud nenaplnilo, byl předpoklad, že se mi podaří navázání plnohodnotné spolupráce s učitelkami 1. stupně ZŠ. To co bylo z mé strany nabízeno jako pomoc, bylo v konečném důsledku vnímáno jako možné ohrožení jejich dosavadní učitelské prestiže. Doufám, ale že se tento postoj učitelek do budoucna přeci jen změní a že učitelky docení přínos nabízené alternativy komplementární spolupráce v přístupu a realizaci hodin výtvarné výchovy.

Za osobní přínos ze zpracování bakalářské práce považuji bezesporu nabytí nových zkušeností v oblasti galerijní edukace. Prohloubila jsem si kompetence ve vedení výtvarných aktivit a ověřila jsem, že vychovatelka ve školní družině nemusí být vždy jen pouhou „hlídačkou odložených dětí“, ale může se uplatnit i jako fundovaný pedagog v procesu školního vzdělávání. Důležité je uvědomit si své slabé stránky a cílevědomě pracovat na jejich odstranění.

SEZNAM LITERATURY

BABYRÁDOVÁ, Hana. *Rituál, umění a výchova*. 1. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 2002, 350 s. sv. 83. ISBN 80-210-3029-1.

BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním V*. 1. vyd. Praha: Práce, 1997, 128 s. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0432-3

Člověk má 8 druhů inteligence. Jak jste na tom vy? In: *NATIONAL GEOGRAPHIC: ČESKO*. [online]. 1. července 2012 [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/detail/clovek-ma-8-druhu-intelligence-jak-jste-na-tom-vy-23617/>

FRANC, Daniel, Daniela ZOUNKOVÁ a Andy MARTIN. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 216 s. Edice aktivit a her. EAN 978-802-5117-019

HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOVÁ. *Školní družina*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 151 s. ISBN 978-80-7367-900-2.

HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 128 s. ISBN 978-807-3672-331

HANUŠ, Radek a Lenka CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 192 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2816-2.

HELUS, Zdeněk. *Psychologie: pro střední školy*. Vyd. 3. Fortuna, 2003, 119 s. Učebnice (Fortuna). ISBN 80-716-8876-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4

KULKA, Jiří. Vyd. 2., přeprac. a dopl., v Grada Publishing 1. Praha: Grada, 2008, 440 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 978-80-247-2329-7.

Pedagog - požadavky, kompetence. In: *IS.MUNI.CZ* [online]. [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/pdf/ps09/uvod_ped/web/pdf/Pedagog.pdf

PETILLON, Hanns. *1000 her pro školy, kroužky a volný čas: od Atomů po Život na ostrově*. 1. vyd. Brno: Edika, 2013, 464 s. EAN 978-80-266-0095-4

REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 176 s. ISBN 978-80-262-0222-6

Robert Delaunay. In: *ARTMUSEUM* [online]. 11. 5. 2008. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=480

SLAVÍK, Jan a Petr WAWROSZ. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky*. 2 díl, Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004, 306 s. ISBN 80-7290-130-3.

SLAVÍK, Jan. *Hodnocení v současné škole: východiska a nové metody pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 190 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8262-9.

SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky*. 1. díl, V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001, 282 s. ISBN 80-7290-066-8.

SLAVÍK, Jan. *Od výrazu k dialogu ve výchově: artefiletika*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1997, 199 p. ISBN 80-718-4437-3

SPOUSTA, Vladimír, Jarmila FALTÝSKOVÁ, Martina HŘEBÍČKOVÁ, Dana KNOTOVÁ a Evžen ŘEHULKA. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Masarykova univerzita v Brně, 1996, 40 s. ISBN 80-210-1274-9

ŠTĚCH, Stanislav. *Profese učitele*, In: *MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ FAKULTA: UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE* [online], [cit. 2013-06-12], s. 7. Dostupné z: <http://www.karlin.mff.cuni.cz/katedry/kdm/konf-cd2/data/ostatni/stech3.pdf>

TŘEŠTÍK, Michael. *Umění vnímat umění: guerilla writing about art*. Vyd. 1. Praha: Gasset, 2011, 226 s. ISBN 978-80-87079-15-7.

VANČÁT, Jaroslav. *Reflexe proměny výtvarného umění v koncepci oblasti Umění a kultura*. In: *METODICKÝ PORTÁL: INSPIRACE A ZKUŠENOSTI UČITELŮ* [online]. 14. 08. 2006. [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/724/reflexe-promeny-vytvarneho-umeni-v-koncepci-oblasti-umeni-a-kultura.html/>

ZOOM-m zaostřené na mladých. 3/2008. vyd. Rada mládeže Slovenska. ISSN 1336-4340

- ✘ Obr. č. 1: Robert Delaunay. In: *Art Now and Then* [online]. 5. 1. 2012. [cit. 2013-06-19]. Dostupné z: <http://art-now-and-then.blogspot.cz/2012/01/robert-delaunay.html>
- ✘ Obr. č. 2: BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním V*. 1. vyd. Praha: Práce, 1997, 126 s. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0432-3, s. 22.
- ✘ Obr. č. 3: BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním V*. 1. vyd. Praha: Práce, 1997, 126 s. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0432-3, s. 21.
- ✘ Obr. č. 4: Museum Kampa se rozloučí se zesnulým Zdeňkem Sýkorou výstavou jeho děl. In: *IDNES.cz: KULTURA* [online]. 20. 7. 2011. [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/museum-kampa-se-rozlouci-se-zesnulym-zdenkem-sykorou-vystavou-jeho-del-1o1-vytvarne-umeni.aspx?c=A110720_085716_vytvarneum_ob

KOPIE ZADÁNÍ PRÁCE

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Petra Vokounová**

studijní program: **Vychovatelství**

studijní obor: **Vychovatelství**

Děkan fakulty Vám podle zákona č. 111/1998 Sb. určuje tuto bakalářskou práci:

Název práce: **Výtvarné aktivity ve školních družinách – realita a možnosti.**

Zásady pro vypracování:

Zdůvodněte závažnost daného tématu BP, charakterizujte předmět zkoumání, zformulujte cíl/e BP, uveďte prostředky jeho/jejich dosažení a konkretizujte předpokládané výstupy. V teoretické části se zaměřte na publikace s poznatky, které tvoří širší rámec zkoumané problematiky. Vybrané poznatky přehledně zpracujte do logicky strukturovaných celků jako východiska pro další zkoumání.

Ve výzkumné části zformulujte zkoumaný problém a cíle výzkumného šetření. Pro toto šetření vytvořte funkční metodiku, výzkum realizujte a jeho nálezy uspořádejte jako hodnotící zprávu a podklad pro možná opatření, směřující k odstranění zjištěných nedostatků. Těžiště BP: Na základě získaných poznatků z literatury a výzkumných nálezů vypracujte nejméně tři vlastní návrhy dlouhodobějších výtvarných programů (výtvarných řad apod.) pro školní družinu, inspirované nefigurativním uměním, např. uměním akce apod. (vnímatelských aktivit i tvorby záklů). Alespoň jeden z návrhů realizujte s dětmi ve školní družině a ověřte tak jeho funkčnost. Realizovaný návrh výtvarného programu doplňte (sebe) hodnotící reflexí.

Přílohy: zpracování výzkumných dat a přehledů poznatků v tabulkách, obrazová dokumentace včetně žákovských výtvarných prací (originálů i fotodokumentace) a případných komentářů k nim.

Seznam odborné literatury:

- BLÁHA, J.; SLAVÍK, J. Průvodce výtvarným uměním V. Praha: Práce, 1997. ISBN 80-208-0432-3
GAVORA, P. Výzkumné metody pedagogice. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.
HAZUKOVÁ, H. Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-87553-30-5.
HENDL, J. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum, 1997.
HORÁČEK, R.: Galerijní animace a zprostředkovávání umění. Brno 1998.
JANÍK, T. Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání. 1.vyd. Brno: Paido, 2005. 171 s. ISBN 80-7315-080-8.
KRATOCHVÍLOVÁ, J. Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy

univerzity, 2006.

PRŮCHA, J. Pedagogický výzkum: Uvedení do teorie a praxe. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.

SLAVÍK, J., DYTRTOVÁ, K., FULKOVÁ, M. (2010) Konceptová analýza tvořivých úloh jako nástroj učitelské reflexe. Pedagogika, roč. LX, 2010, str. 223-24. ISSN 0031-3815

SKUTIL, M. et al. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠTECH, S. (1992) Škola stále nová. Praha: Nakladatelství Karolinum, UK, ISBN 80-7066-673-0.

ŠAMŠULA, P. Obrazárna v hlavě 1 - 2 . Výtvarná čítanka pro 2. - 5. ročník základní školy. Praha: Práce 1996. ISBN 80-208-0380-7.

ŠAMŠULA, P.; HIRSCHOVÁ, J. Průvodce výtvarným uměním IV. Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0008-5.

ZHOŘ, I. Proměny soudobého výtvarného umění. Praha: sPN 1992. ISBN 80-04-25555-8.

Vedoucí bakalářské práce: **PaedDr. Hazuková Helena, CSc.**

Oponenti:

Konzultanti: **Mgr. Arbanová Linda, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: 8.3.2012

Termín odevzdání bakalářské práce: dle harmonogramu příslušného akademického roku

.....
Vedoucí katedry

.....
Děkan

V Praze dne 8.3.2012

Prezenta 19.3.2012 Hazuková

SEZNAM PŘÍLOH NA KOMPAKTNÍM DISKU

- ✘ Příloha č. 1 – Písemný souhlas ředitele školy
- ✘ Příloha č. 2 – Písemný souhlas učitelů
- ✘ Příloha č. 3 – Struktura k rozhovoru
- ✘ Příloha č. 4 – Výzkum, deskripce stavu
- ✘ Příloha č. 5 – ŠVP (Školní vzdělávací program)
- ✘ Příloha č. 6 – Nové ŠVP
- ✘ Příloha č. 7 – 1. výtvarný program
- ✘ Příloha č. 8 – 2. výtvarný program
- ✘ Příloha č. 9 – 3. výtvarný program
- ✘ Příloha č. 10 – Pracovní list